

poprzedni nr M-28/637
III 103 str.

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polek
7-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl

MO Pomorze
Z W Z

+ Ratajczak Józef
ps. "Karol"

przybr. nazw. Englert
Krauze Karolczak

M-28/637 Pom.

Sam
imowski

Va kl. V i IV

SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI

Katajczak Józef .....
J:W-2.81637 Som. ....
W O Somonse S W S .....

I./1. Relacja k. 9 s. 1-9

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora k. 1 s. 1-2

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 14 s. 1-16

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ...

IV. Korespondencja

1) uzupeł. relacje k. 1 s. 1 .....

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 58

VI. Fotografie dwa ikonografii

1/1. Relacja - Ratajczak Józef

1. Notatka autorstwa Stanisława
Suszynskiego sporządzona 23.12.1978r.
o Józefie Ratajczaku, kserokop. k. 2 s. 1-2
2. Bogdan Chroanowski, biogram - relacja
" Ratajczak Józef, mniszynie - data
wpływu 18.06.1995 k. 4 s. 2-9

Wpłyty wysłać do kancelii 17.06.92m.

Notatka

mjr. Józef Ratajszak

1/11/11
66/1/91

Mjr piech. st. st. Józef Ratajszak („Krauze”, „Karolczak”) od grudnia 1939 należał do SZP. Był jednym z współorganizatorów konspiracji na Pomorzu i pierwszym komendantem Okręgu SZP 2x2 Pomorze, z siedzibą w Szczecinie.

Rozszyfrowany przez konfidenta Gestapo, którym okazał się tenier konspiracyjny 2x2 używający nazwisko Józef Olszewski, został w nocy z 23 na 24 listopada 1940r aresztowany w punkcie kontaktowym Okręgu 2x2 Pomorze, zlokalizowanym w mieszkaniu małżonki Czupekich Warszawa ul. Morogrodzka. Wraz z J. Ratajszym zostali aresztowani właściciele lokalu dr Henryk Czupek („Rozard”), jego żona Anna Czupek („Leokadia II” (nazwisko nie ustalone) ich gospodarza. Został także zdekonspirowany przez konfidenta zastępcę J. Ratajszaka, tpe piech. st. Józef Chyliński szef sztabu Komendy Okręgu 2x2 Pomorze. Dzięki nie przybyciu do lokalu szesnastu jego żołnierzy.

W związku z działalnością konfidenta Józefa Olszewskiego zostali w tym samym dniu aresztowani w Warszawie inni członkowie 2x2, a wśród nich znaleźli się:

Stefan Szczerpanowski, pracownik b. Urzędu Mostkiego w Gdyni, jego żona Wanda, Zofia Bartoszenicz (obecnie Kubicka) i jej gospodarz, Alfons Stefanicki, Zofia Stefanicka, Stefanicka (imię nieustalone) właścicielka z. Bartoszeniczowej, Zofia Priszemajster i Jrena Chy, której nazwiska nie wymienia w tej książce Anna Czupek.

Przebieżeni do siedziby Gestapo na Szucha zostali poddani brutalnemu przesłuchaniu. Zakończony został Stefan Szczerpanowski, ciężkich obrażeń ciała doznał Józef Ratajszak i Henryk Czupek, a powziętych przesłuchań głowy Anna Czupek.

Po kilkugodnym przesłuchaniu na Szucha zamkniętych i pobitych dotkliwie osadzono 24 XI 1940r w więzieniu na Pawiaku.

Mjr Józef Ratajszak podczas przesłuchania odniósł ciężkie kontuzje głowy i uszkodzenie kręgosłupa, tak że nie mógł bez pomocy chodzić, słoneczne kontuzje ^{głowy} wywołały też zaburzenia mózgu. Cięższe zaburzenia mózgu J. Ratajszak wykazywał i do końca symulował niemotę i utratę właściwej pamięci, nie tylko utrudniając prowadzenie dalszego śledztwa ale i uniemożliwiając je. W nocy z 27 na 28 maja 1942 roku został zabity na porożach ze szpilek więziennych na Pawiaku i rozstrzelany w latach sekocinistich kolo Magdalena pod Warszawą.

Dr Henryk Czupek po prawie dwuletnim leczeniu w szpitalu więziennym na Pawiaku został 18 sierpnia 1942 roku wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, i tam w końcu września 1942 rozstrzelany na bloku nr 11.

W końcu listopada 1940r zwolniona z Pawiaka została: Zofia Stefanicka, Stefanicka lekiewca Zofii Bartoszeniczowej i Zofia Priszemajster.

W lutym 1941r zwolnieni z Pawiaka zostali Alfons Stefanicki, Zofia Bartoszenicka, o nieustalonym nazwisku jej gospodarza, Wanda Szczerpanowska i Leokadia II (nieustalone nazwisko) gospodarza Czupekich.

Jrena Chy przez krótki okres zatrudniona była na Pawiaku w pracowni a potem na funkcji tłumacza w kancelarii komendanta na Seebii. Wyzwana na przesłuchanie do Gestapo obciążała Henryka i Annę Czupekich oraz J. Ratajszaka. W zeznaniach podała że zna Czupekich i że przyjechała do ich mieszkania i tu spotykała się z Józefem Ratajszakiem i że fałszywa karta na nazwisko Krauze, której znalazła się w jej mieszkaniu należał do Karolczaka. Po kilku miesiącach została zwolniona z Pawiaka. Według A. Czupekich, po opuszczeniu więzienia zadzwoniła do lokalu już nie nazwiska z organizacji konspiracyjnej. Porozbie 3-

3112

stała aresztowana 18 X 1942 i osadzona na Pawiaku. Według wszelkiego prawdopodobieństwa nazwiska sio - Irina Chaikowa. Szwadrony może cytat z pracy R. Domańskiej (cyt. poniżej str. 262) „ 18 X [1942]. Prawdopodobnie aresztowano pochodzącą z Poznańskiego Chaikową (po raz pierwszy w związku ze sprawą mija Ratajska).* Przynajmniej ponownego jej aresztowania nie widać ani też dalszych jej losów.

31 lipca 1944 w końcowej fazie likwidacji przez Niemców Pawiaka została zwolniona dr Anna Cuiperska, pełniła przez cały okres funkcję lekarza w szpitalu więziennym.

Powyższe notatki spongowano na podstawie:

1. Anna Cuiperska - Śliwicka; Celemy lata ostatecznego dyżurno, wyd. Cytelnik, Warszawa 1968r. s. 9-13, s. 20-21, s. 110-111.
2. Zygmunt Śliwicki; meldunek z Pawiaka, wyd. PWN, Warszawa 1974 s. 221-222, s. 275.
3. Regina Domańska; Pawiak trzecie Gestapo, Kronika 1929-1944, wyd. Księżyka i Kiedrzy, Warszawa 1978, s. 112, s. 226.

Dypin, 23 grudnia 1978r

Hauision Jurystki

RATAJCZAK JÓZEF /1897-1942/, przybrane nazwiska: Krauze, Karolczak, pseudonimy: "Karol", "Englert", major WP, Komendant pomorskiej SZP i Pomorskiego Okręgu ZWZ.

Urodzony 24 lutego 1897 r. w Poznaniu, syn Jana, ^{z domu}robotnika magistralnego i Franciszki Karolczak /Karólczak/. Od wczesnego dzieciństwa uczestniczył w ruchu patriotyczno-niepodległościowym. Za próbę zorganizowania strajku szkolnego w 1906 r. został usunięty ze szkoły powszechnej. W 1910 r. wyjechał do Krakowa na uroczystości obchodów 500-lecia bitwy pod Grunwaldem. Od 1911 r. członek wojskowych organizacji: "Biały Orzeł" i "Wolni Strzelcy" w Poznaniu. Po ukończeniu szkoły powszechnej i dwóch klas szkoły elementarnej im. Komeńskiego w Poznaniu, rozpoczął naukę w Szkole Rzemiosł, którą z kolei ukończył w 1916 r. uzyskując patent rzemieślniczy elektromechanika. Praktykę odbywał w warsztacie elektromechanicznym w Poznaniu /w 1914 r. został czeladnikiem/. Zaliczył trzy półrocza szkoły budowy maszyn. W październiku 1912 r. w Towarzystwie Terminatorów pod wezwaniem ~~Sw.~~ Sw. Alojzego utworzył zastęp skautowy pod nazwą "Orły", grupujący młodzież rzemieślniczą; z którego powstała później I Drużyna Harcerska im. Jana Henryka Dąbrowskiego, gdzie w 1913 r. został jej drużynowym. Od 1914 r. w Komendzie Skautowej. Związany z Wincentym Wierzejewskim - - jednym z założycieli polskiego skautingu w zaborze pruskim. Od kwietnia 1916 r. kierownik wyszkolenia w Komendzie Skautowej i hufcowy 2 hufca w Poznaniu. W grudniu 1916 r. współorganizował Główną Skautową Kwaterę na Rzeszę Niemiecką w Poznaniu, został mianowany jej Naczelnikiem. Organizator i kierownik I Zlotu Harcerstwa Wielkopolskiego w Wierzenicy koło Poznania. Był dowódcą batalionu podczas kilkudniowych ~~wojskowych~~ ~~polowych~~ ćwiczeń w lasach pod Wierzenicą i Głuszyną. Wskutek rozpracowania środowiska harcerskiego przez policję pruską, zos-

tał 26 marca 1917 r. wcielony do armii niemieckiej i skierowany na kurs samochodowy we Wrocławiu, a w lipcu 1918 r. na front zachodni pod Verdun. Na mocy rozkazu Komendanta POWZB W. Wierzejewskiego, prowadził pracę polityczną wśród Polaków-żołnierzy niemieckich. W dniu 19 listopada 1918 r. został wycofany z armii podczas ^{jej} odwrotu we Francji /przypuszczalnie symulacja choroby - na rozkaz POWZB członkowie tej organizacji mieli zdobywać maksimum wiedzy z zakresu wojskowości, a przy nadarzającej się okazji symulować chorobę, dezertować i uchylać się od czynnej walki/. Urlopowany powrócił do Poznania, gdzie kontaktował się z uwięzionymi spiskowcami. W dniu 20 listopada 1918 r. ostatecznie zdezerterował i objął dowództwo kompanii wartowniczej POWZB. Organizował ucieczkę W. Wierzejewskiego, uwięzionego w reducie Grollmanna. Od 27 grudnia 1918 r. w Wojsku Polskim w 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim m.in. w szturmie na Prezydium Policji i lotnisko Ławica /6 stycznia 1919 r./. W styczniu t.r. jako sierżant został dowódcą 1 kompanii skautowej 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich. W dniu 14 marca t.r. wszedł w skład grupy brygadiera/generała/ Daniela Konarzewskiego, która wyruszyła wspomóc walczących Polaków we Lwowie. Był wówczas dowódcą 1 i 3 kompanii 55 Wielkopolskiego Pułku Piechoty. 21 marca 1919 r. awansowany do stopnia chorążego, a 22 marca t.r. dekretem Naczelnej Rady Ludowej - do stopnia podporucznika. Ranny podczas walk w m. Nawarja pod Lwowem, walczył na Froncie Litewsko-Białoruskim m.in. w walkach o Bobrujsk - 29 sierpnia 1919 r./, pod Berezą Kartuską /22 marca 1920 r./ oraz w bitwie warszawskiej w m. Kobiel koło Garwolina - 17 sierpnia 1920 r. Przeszedł cały szlak bojowy w wojnie bolszewicko-polskiej. Dwukrotnie ranny. Uzyskał cenzus naukowy 28 czerwca 1920 r. Po zakończeniu wojny nadal w 55 Pułku Piechoty. W dniu 22 marca 1922 r. przeniesiony do rezerwy. W t.r. zdał egzamin mistrzowski elektromechanika w Poznańskiej Izbie Rzemieślniczej. Od 23 maja 1922 r. znowu w służbie czynnej w Re

5/1/5

jonowej Komendzie Uzupełnień Poznań-Miasto, Instruktor i Komendant PW przy RKU w Poznaniu oraz Zastępcą Komendanta Chorągwi Poznańskiej ZHP / Sekretarz Zarządu Okręgu Wielkopolskiego ZHP. Od 30 października 1924 r. w 55 Pułku Piechoty w stopniu porucznika. Ukończył roczny kurs w Centralnej Szkole Gimnastyki i Sportu w Warszawie. Od 19 marca 1925 r. do stycznia 1930 r. w 58 Pułku Piechoty w Poznaniu. W 1926 r. objął stanowisko oficera PW i WF w Wieleniu nad Notecią. Jednocześnie kierował placówką II Oddziału WP. W 1928 r. awansowany do stopnia kapitana. W latach 1930-1932 pełnił szereg funkcji w Chorągwi Poznańskiej ZHP m.in. organizował Międzynarodowy Zlot Skautów Wodnych w Garczynie pod Kościerzyną na Pomorzu. W 1932 r. zdał eksternistycznie maturę w Poznaniu. Był w 7 Okręgowym Urzędzie WF i PW przy DOK VII /Poznań/, w charakterze m.in. kierownika referatu wyszkolenia. W okresie 1933-1935 przeniesiony do 84 Pułku Piechoty w Pińsku, gdzie był dowódcą 1 batalionu. W lecie 1935 r. naczelnym kwatermistrzem w Naczelnej Komendzie Zlotu Harcerstwa w Spale. W 1935 r. skierowany na kurs oficerów sztabowych przy Centrum Wyszkolenia Piechoty w Rembertowie, który ukończył w 1936 r. Awansowany do stopnia majora i wykładowca taktyki piechoty /1937 r./. Komendant Chorągwi Poleskiej /1937-1938/. Dwukrotny członek Rady Naczelnej ZHP /1925 i 1932 r./. W maju 1939 r. Komendant-Komisarz a także jednocześnie Zastępcą Komendanta Chorągwi Warszawskiej ZHP. Działacz Rady Przyjaciół ZHP. Dnia 24 sierpnia objął dowództwo 1 batalionu 15 Pułku Piechoty "Wilki" w Dęblinie 28 DP Armii "Łódź". Podczas walk w 1939 r. przeszedł szlak bojowy od Wielunia do Modlina, usiłując przebić się do Warszawy. Od 6 września 1939 r. pełnił obowiązki dowódcy 15 Pułku Piechoty "Wilki". Czynny uczestnik obrony twierdzy w Modlinie. Po kapitulacji Modlina /29 września 1939 r./ w obozie jenieckim w Działdowie z prawem noszenia białej broni. Zwolniony, powrócił do Rembertowa i chcąc uniknąć niewoli podjął leczenie w szpitalu mokotowskim jako Karolczak. W obozie działdowskim zetknął się z konspiracją. W szpitalu zaprzysiężony

3/11/6

przez Zastępcę Dowódcy SZP płk Stefana Roweckiego. Mianowany Komendantem SZP na Pomorze /przypuszczalnie 20 października 1939 r./, a następnie Komendantem Okręgu Pomorskiego ZWZ. Występował m.in. pod nazwiskiem Krauze jako akwizytor firmy produkującej narzędzia stolarskie. W Rembertowie zameldowany był pod własnym nazwiskiem. Wraz z Szefem Sztabu SZP-Pomorze kpt. Józefem Chylińskim rozpoczął organizowanie sieci konspiracyjnej i Sztabu pomorskiego SZP i ZWZ. W meldunku dodatkowym /Nr 4/ z 18 lutego 1940 r. płk S. Rowecki informował Komendanta Głównego ZWZ gen. Kazimierza Sosnkowskiego: "Pełniący obowiązki Komendanta Okręgu Pomorze-ob. Englert stanowiska jeszcze nie objął z powodu ciężkiej choroby, wyjeżdża ekipa dla zorganizowania sztabu * /według powojennych zeznań J. Chylińskiego, R. chorował wówczas na reumatyzm/. W kolejnym meldunku Nr 17 z 15 kwietnia 1940 r. płk S. Rowecki pisał: " Pomorze. W dniu 16. IV. wyjeżdża mjr R. ze sztabem jako p.o. Komendanta Okręgu Pomorze /według niektórych przekazów: relacji oraz powojennych materiałów śledczych kontakty R. i J. Chylińskiego z Toruniem miały mieć miejsce w końcu 1939 r. lub w początkach 1940 r./. Punkt kontaktowy R. mieścił się w Rembertowie oraz w mieszkaniu lekarza Henryka Czuperskiego w Warszawie przy ul. Nowogrodzkiej Nr 31; gdzie spotykał się z Dowódcą Głównym SZP gen. Michałem Karaszewiczem-Tokarzewskim i płk S. Roweckim. Na Pomorzu nawiązał kontakt z szeregiem działających tam organizacji podziemnych a zwłaszcza z organizacją "Grunwald" /grupy dywersji pozafrontowej przygotowywane przed wojną/. Główny punkt kontaktowy w Toruniu stanowiło mieszkanie Romana Dalkowskiego-członka "Grunwaldu", przy ulicy Łaziennej Nr 30. Inną skrzynkę kontaktową stanowił kościół Św. Jana, gdzie R. widywał się z J. Chylińskim. Współpracował z wieloma osobami z toruńskiego "Grunwaldu" oraz z J. Chylińskim i Józefem Grussem z wywiadu Okręgu Pomorskiego. Zorganizował Sztab Okręgu i sieć konspiracyjną na Pomorzu. Trudności w zalegalizowaniu pobytu na tych terenach spowodowały, iż pracami

3/1/7

Okręgu kierował z Warszawy, niezbyt często wyjeżdżając na Pomorze. Przyjeżdżał do Torunia, Bydgoszczy, Grudziądza, Ciechocinka /stamtąd kilkakrotnie telefonował do Czuperskich, przekazując instrukcje dla Ireny Ch., ps. "Steinowa", "Kamieniczna"/. Aresztowany w nocy z 23 na 24 listopada 1940 r. w Rembertowie, wskutek załamania się kuriera Józefa Olszewskiego /ur. 3 listopada 1909 r. w Nowym Mieście, zamieszkały podczas okupacji w Toruniu, z zawodu malarz, skierowany do obozu Stutthof wraz z grupą członków "Grunwaldu", KOP i ZWZ przez gestapo Grudziądz w dniu 10 marca 1941 r. pod zarzutem przynależności do ruchu oporu; w dniu 22 maja 1944 r. przywieziony do Gdańska do dyspozycji tamtejszego gestapo; po wojnie przypuszczalnie w Gdańsku/. Był to wynik masowej fali aresztowań jesiennych 1940 r. wśród członków pomorskiej konspiracji /sam R. przyjechał z Pomorza do Warszawy, wezwany przez H. Czuperskiego z powodu choroby żony/. Gen. S. Rowecki informował wówczas Londyn: "Ź.../ aresztowano Kmdta Torunia Karolczaka, chwilowo tu przebywającego, grupę Pomorzaków z nim związanych, właścicieli jednego punktu łącznikowego". Z kolei w meldunku organizacyjnym Nr 63 z 1 kwietnia 1941 r. podał: " /.../ Komendant /Okręgu- przyp. B.Ch./ aresztowany w Gen. Gub. i tak skatowany, że pasuje się ze śmiercią. Dwukrotnie katowano dr Czuperskiego, u którego zatrzymywał się w Warszawie Komendant Pomorza! Torturowany był na Pawiaku /m.in. podczas przesłuchania 10 stycznia 1941 r./ i Alei Szucha, nie wydał nikogo. Stosownie do rady lekarza więziennego Zygmunta Sliwickiego symulował utratę mowy, pamięci i paraliż. Rozstrzelany 28 maja 1942 r. podczas egzekucji zbiorowej w lasach sękocińskich koło Magdalenki /w dokumentach BIP KGAK odnotowano: "Częściowa lista rozstrzelanych 27/28.5.1942 /.../ 8. Ratajczak Józef " / . Odznaczony dwukrotnie Krzyżem VM Vkl./1920/ i IV kl. za obronę Modlina /1939/, cztery razy Krzyżem Walecznych, Medalem za Wojnę, Medalem 10-lecia, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Niepodle-

3/11/8

głości. Żonaty z Ewą Aliną [redacted] Hubaczek - harcmistrzynią ZHP, działaczką harcerską z Krakowa i Poznania /1927 r./. Miał troje dzieci: Różę /ur. 1928 r./, Marię-Ewę /ur. 1929 r./ i Janusza-Jana /ur. 1930 r./. Żona podczas okupacji zorganizowała pod auspicjami RGO opiekę nad dziećmi w Rembertowie. Niemal natychmiast po aresztowaniu R. otrzymała przez łącznika nakaz opuszczenia Rembertowa wraz z dziećmi. Działała później w Szarych Szeregach. Była poszukiwana przez gestapo. Mieszkała koło Nowego Sącza.

[redacted] "AM" F", kartoteka osobowa AAN, Akta KG AK, mf 2388; AMS, Odpis skrócony aktu urodzenia J. Ratajczaka /tutaj nazwisko matki: Karólczak/, relacje; ASPP-depesze; Armie Krajowej w dokumentach, t. I, Londyn 1970, s. 123, 489-490; Bartoszewski W. 1859 dni Warszawy, Kraków 1984, s. 298-300; tenże, Warszawski pierścień śmierci 1939-1944, Warszawa 1970, s. 163, 166; Chrzanowski B., Józef Ratajczak /1897-1942/, działacz harcerski, oficer Wojska Polskiego, Komendant Pomorskiego Okręgu Służby Zwycięstwu Polski-Związku Walki Zbrojnej /w/: Zasłużeni Pomorzanie w latach II wojny światowej.

Szkice biograficzne, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Lódź 1984, s. 164-167; tegoż, Struktura organizacyjna Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej na Pomorzu w latach 1939-1945 /Materiały do dyskusji/ /w/: Armia Krajowa na Pomorzu. Materiały sesji naukowej w Toruniu w dniach 14-15 listopada 1992 r. Pod red.: E. Zawackiej i M. Wojciechowskiego, Toruń 1993, s. 26-29; Czuperska-Sliwicka A., Cztery lata ostrego dyżuru, Warszawa 1965, passim; Derda J., Ratajczak Józef, Polski Słownik Biograficzny 1987, t. XXX, s. 626-627; Domańska R., Pawiak. Więzienie gestapo. Kronika 1939-1944, Warszawa 1978, s. 274-275; Jastrzębski W., Sziling J., Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim 1939-1945, Gdańsk 1979, s. 283 /tutaj błędna informacja o miejscu stracenia w ruinach getta/; Komorowski K., Konspiracja pomorska 1939-1947. Leksykon, Gdańsk 1993, s. 152-155; List A. Czuperskiej-Sliwickiej /zbio-

1/1/9

ry autora/; Materiały do historii AK.Okręg Pomorze.Opr. J.Chyliński /maszynopis w zbiorach autora/; Ratajczak A., Ratajczak J.,Nota biograficzna /maszynopis w zbiorach autora/; Sliwicki Z.,Meldunek z Pawiaka,Warszawa 1974,s.274-275; Wróblewski J., Armia "Łódź" 1939,Warszawa 1975,s.298,316,335,396 /tutaj błędna informacja o śmierci podczas wojny 1939 r. w 15 Pułku Piechoty "Wilki"/.

Bogdan Chrzanowski

1/2. Dokumenty dotyczące reletora: Datajczak
Józef

1. Kserokopia „odpisu skróconego aktu
urodzenia Datajczaka Józefa; odpis
z 1.08.1994r.

k. 1 s. 1-2

00037810
87-708 Sopot, ul. Kościuszki 83
Oddział w Sopocie
MUSEUM STUTTORF W SZTUTUM
PARSTWOWE

RZECZPOSPOLITA POLSKA

URZĄD STANU CYWILNEGO w ..... Poznaniu
Województwo ..... poznańskie

Odpis skrócony aktu urodzenia

- 1. Nazwisko ..... R a t a j c z a k - - - - -
- 2. Imię (imiona) ..... J ó z e f - - - - -
- 3. Data urodzenia ..... 24-go lutego tysiąc osiemset
..... dziewięćdziesiątego siódmego/24.02.1897/roku-
- 4. Miejsce urodzenia ..... P o z n a ń - - - - -
- 5. Imię i nazwisko rodowe ..... J a n R a t a j c z a k - - - - -
(ojca)
- 6. Imię i nazwisko rodowe ..... F r a n c i s z k a K a r ó l c z a k - - - - -
(matki)

Poświadczam zgodność powyższego odpisu z treścią aktu urodzenia Nr ..... 583 / 1897

..... Poznań, data ..... 1994.08.01. D

Zkolonizacja
art. 5 ust. 1 pkt 1
(Dz. U. Nr 4, poz. 23)

KIEROWNIK
Urzędu Stanu Cywilnego
Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego
w/z Bożena Duszyńska
Inspektor

M-8
Wydawnictwa Akcydensowe

verte!

1/13/2

PAŃSTWOWE
MUZEUM STUTTHOF w SZTUTOWIE
Oddział w Sopocie
81-703 Sopot, ul. Kościuszki 63
000276110

Wydział

18.01.95

Lp.

103/14/95

1994.08.01
 KANCELARIA
 Elżbiety Zawackiej
 ul. Kościuszki 63
 81-703 Sopot

II. Materiały uzupełniające relacje
- Pratajczak Józef

1. Józef Derda, art. Józef Pratajczak 1897-1942,
Starceństwo, nr 7/1984, s. 30-34, kserokop. k. 5 s. 1-5
2. Bogdan Chwałowski, Łasztunian Pomorsanie...
Golaniśki 1984, s. 164-166 k. 2 s. 6-8
3. Józef Derda, biogram „Pratajczak Józef”,
[w:] Polskie słownik biograficzny, 1987(!)
s. 626-627, kserokop. k. 2 s. 9-10
4. Exlibris in memoriam hr. Józefa
Pratajczaka opr. przez Klemens a
Dawerka, Toruń, marzec 1987,
kserokop. oryg. k. 1 s. 11-12
5. Grzegorz Górski, art. Dyr Józef Pratajczak,
Nowości, nr 16/1989, oryg. k. 1 s. 13
6. Chwałowski B., biogram „Pratajczak
Józef”, [w:] Słow. biograficzny konspiracji
pomorskiej 1939-1945, Toruń 1996,
z. 2, s. 144-146, kserokop. k. 3 s. 14-16

zał do 151/A/95

~~R. Stawiecki Białe 1987~~

Harcerstwo kresowe 240
nr 7 1984

JÓZEF DERDA

Józef Ratajczak 1897—1942

Urodził się 24 lutego 1897 r. w Poznaniu w rodzinie robotnika magistrackiego Jana i Franciszki z Karolaków, miał jedną siostrę Stanisławę.

Nauki pobiera w Poznaniu, gdzie kończy w 1911 roku szkołę elementarną¹⁾, a następnie uczy się zawodu elektrotechnika uzyskując w 1914 r. patent rzemieślnicy — czeladnika²⁾.

W czerwcu 1920 r. otrzymuje prawo ubiegania się o stopień aspiranta oficerskiego na podstawie złożonego egzaminu, otrzymując tak zwany cenzus naukowy³⁾. Pomimo pełnienia od 1919 roku zawodowej służby wojskowej, doskonalił się w swoim zawodzie, zdając w marcu 1922 r. egzamin mistrzowski w Poznańskiej Izbie Rzemieślniczej⁴⁾. W 1924 r. kończy w Warszawie Roczny Kurs Wychowania Fizycznego uzyskując kwalifikacje instruktora wf.⁵⁾ W 1932 r. w Poznaniu zdaje gim-

nazjalny egzamin dojrzałości (maturę) dla eksternów.⁶⁾

Od wczesnych lat swego życia włączył się w nurt ruchu niepodległościowego i skautowego. Strajki działowy szkolnej w latach 1905—1906 zapoczątkowane we Wrześni obejmują całą Wielkopolskę. Józef Ratajczak będąc wówczas uczniem 3 klasy szkoły elementarnej, jak wielu innych, zostaje uczestnikiem tegoż strajku. W maju 1911 r. jest już członkiem tajnej organizacji wojskowej „Biały Orzeł”, później aktywnie działa w „Wolnych Strzelcach”⁷⁾.

Ta działalność go nie zadowala, szuka czegoś innego. W tym okresie dociera do Poznania wiadomość o organizujących się we Lwowie drużynach skautowych. Odbywają się pierwsze kursy w Poznaniu. Zapala się do tej idei i doprowadza do powstania w październiku 1912 r. w Towarzystwie Terminatorów pod wezwaniem św. Alojzego zastępu skautowego „Orłów”⁸⁾. W 1913 r. jest to już Oddział Skautowy, który w dniu 28 marca 1914 roku przekształca się w samodzielną drużynę skautową im. Gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, szóstą z kolei na terenie Poznania a pierwszą w środowisku rzemieślniczym⁹⁾. Miał wówczas niespełna 18 lat. Zostaje pierwszym drużynowym

¹⁾ Świadectwo ukończenia szkoły elementarnej im. Komeńskiego w Poznaniu — datowane na dzień 31.III.1911 (obecna szkoła im. Konarskiego przy ul. Marii Magdaleny w Poznaniu).

²⁾ Świadectwo wystawione przez Izbę Rzemieślniczą w Poznaniu o zdaniu egzaminu czeladniczego w zawodzie elektromechanik Nr 70/19 z dnia 25 października 1914 r.

³⁾ Poświadczenie kwalifikacji naukowej do ubiegania się o stopień aspiranta oficerskiego, wystawione na podstawie egzaminu złożonego w dniu 28 czerwca 1920 r. przed komisją w składzie prof. Rydzulski przewodniczący, Sikorski ppłk, delegat Min. Spraw Wojskowych.

⁴⁾ Świadectwo mistrza zawodu elektromechanicznego wydane w dniu 31 marca 1922 r. przez Poznańską Izbę Rzemieślniczą.

⁵⁾ Świadectwo szkolne L 317 wystawione przez Centralną Wojskową Szkołę Gimnastyki i Sportów w Warszawie.

⁶⁾ Świadectwo dojrzałości z dnia 14 stycznia 1932 r.

⁷⁾ O tych organizacjach „Biały Orzeł” i „Wolni Strzelcy” działających na terenie Poznania wspomina w cyklu artykułów pt. „Prace niepodległościowe młodzieży wielkopolskiej przed wybuchem powstania w 1918 r. („Czyli Duch” nr 1—3 1932). Udział w tych organizacjach potwierdza opinia zamieszczona we wniosku o odznaczenie J. Ratajczaka Krzyżem Niepodległości w 1932 r.

⁸⁾ H. Sulegocki w swych wspomnieniach wydanych w 1971 r. przez Chor. Wlkp. ZHP podaje, że w październiku 1912 r. powstaje przy „Terminatorach” kilka skautów, natomiast J. Ratajczak plaże o powstaniu w tym okresie zastępie „Orłów” w kwartalniku Komisji Krzyża Niepodległości.

⁹⁾ Marian Lissowski: Harcerstwo Poznańskie w pierwszym dziesięcioleciu, Poznań 1924 r. str. 15.

tej drużyny. W tym też roku wstępuje do tajnej bojowo-niepodległościowej organizacji kierowanej przez Wincentego Wierzejewskiego — również skauta — oficera rezerwy armii pruskiej. Zostaje jego współpracownikiem¹⁰).

W kwietniu 1918 r. w uznaniu zdolności organizatorskich i przywódczych zostaje powołany na kierownika grona technicznego (wydziału wyszkolenia) Miejscowej Komendy Skautowej i hufcowego 2 hufca skautowym w Poznaniu. Natomiast w grudniu tegoż roku zostaje Naczelnikiem powstałej Głównej Kwatery Skautowej na Rzeszę Niemiecką w Poznaniu i nadal kieruje gronem technicznym — wydziałem wyszkolenia¹¹). Działalność konspiracyjną ułatwia mu fakt, że jest zatrudniony na terenie Poznania w wydziale technicznym elektrowni miejskiej, tym samym podlega reklamacji i nie zostaje powołany do wojska niemieckiego. Wizytuje więc oddziały terenowe, organizuje i przeprowadza większe ćwiczenia typu wojskowego np. w roku 1918 w Wierzenicy k. Poznania. Na skutek denuncjacji konfidenta policji politycznej zostaje w marcu 1917 r. wcielony do 51 p. plech. ze Wrocławiu a następnie przydzielony do oddziału samochodów. Będąc w wojsku niemieckim, z rozkazu Komendanta Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego w latach 1917—1918¹²) prowadzi akcje polityczno-wojskowe i wywadowczą wśród Polaków żołnierzy armii niemieckiej garnizonu Wrocław, wykorzystując swój przydział do Sztabu. W tym też czasie bierze udział w konspiracyjnych ćwiczeniach połowych organizowanych w Wielkopolsce i przy wydobywaniu powiaków z więzień pruskich (współuczestniczy w wydobywaniu W. Wierzejewskiego z fortu Grollmanna w Poznaniu¹³). Na rozkaz POW Z.P. opuszcza szeregi wojskowe w czasie marszu odwrotnego wojsk niemieckich z Francji jako chory i w dniu 19 listopada 1918 roku wraca do Poznania i obejmuje dowództwo kompanii POW Z.P. złożonej ze studentów i byłych skautów¹⁴).

Po wybuchu Powstania Wielkopolskiego w dniu 27 grudnia 1918 roku bierze udział w walkach koło Prezydium Policji przy zajęciu fortu Grollmanna — jako zastępca dowódcy oddziału W. Wierzejewskiego oraz w walkach o lotnisko Lawica k. Poznania. W styczniu 1919 r. awansowany na sierżanta szefa w 1 Kompanii Skautowej. W marcu tegoż roku zostaje dowódcą plutonu 1 Kompanii Skautowej — 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich wyruszających na front galicyjski i przechodzi wraz z pułkiem cały jego szlak bojowy.

W czasie walk zostaje kolejno dowódcą 3 i 7 kompanii 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Również w marcu 1919 r. awansowany do stopnia chorążego, a w maju zostaje podporucznikiem. Dwukrotnie ranny, w sierpniu 1920 r. zostaje odznaczony za okazane męstwo w boju Krzyżem Orderu *Virtuti Militari* V klasy¹⁵), a w grudniu Krzyżem Walecznych

¹⁰) Z wniosku z 1932 r. o odznaczenie J. Ratajczaka Krzyżem Niepodległości — organizacja ta była załącznikiem Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego.

¹¹) Dużą rolę w Miejscowej Komendzie Skautowej podkreśla w swych wspomnieniach Henryk Śniegocki tymi słowami: „...grono techniczne M.K.S. z kierownikiem Józefem Ratajczakiem na czele opracowało regulaminy dla wszystkich stopni skautowych, sprawności technicznych, plany ćwiczeń terenowych i skautowych itd.”. Wspomnienia H. Śniegockiego, wyd. Kom. Chor. ZHP Poznań 1971 r. s. 31.

O pełnieniu funkcji Naczelnika Głównej Kwatery Skautowej na Rzeszę Niemiecką J. Ratajczak pisze w swoim własnoręcznym zyciorysie, stanowiącym załącznik do kwestionariusza wojskowego datowanego na dzień 19 marca 1934 r. Fakt ten odnotowany jest również we wnioskach na odznaczenia państwowe J. R. Jak dotychczas nie udało się znaleźć potwierdzenia tego faktu w innych dokumentach. H. Śniegocki w swych wspomnieniach wydanych w 1971 r. nie pisze o pełnieniu funkcji Naczelnika w Głównej Kwaterze Skautowej. Składu Głównej Kwatery również nie podaje w swej książce M. Lisowski. Nadal szukamy potwierdzenia w innych dokumentach.

¹²) Stanisław Grot: Włoczek Wierzejewski 1885—1972 — pierwszy przywódca konspiracji przedpowstańczej — „Kronika Wielkopolski” rok 1978, nr 4/17.

„Bola głównego organizatora Polskiej Organizacji Wojskowej zaboru pruskiego przypadła Wincentemu Wierzejewskiemu. Pomocy udzielił mu wypróbowany w konspiracji niepodległościowej druhowie ze skautingu i dezertery, jak Stanisław Szroszewski, Henryk Śniegocki, Józef Jędrzejewski i kilku innych. Jako datę powstania tej organizacji przyjmuje W. Wierzejewski jesień 1917 r. negując terminy — kwestionując podawaną przez Kandyżkę, Śniegockiego i innych powszechnie przyjętą datę luty 1918 r.”

¹³) W. Wierzejewski w liście (pisanym krótko przed swoją śmiercią w 1972 r.) skierowanym do syna J. Ratajczaka, Janusza a przekazanym mu przez p. Tendaka (W. Wierzejewski już nie zdążył tego listu wysłać) pisze m.in.: „...Wiosną 1917 r. zostałem aresztowany na granicy szwajcarskiej i przetransportowany do więzienia fortecznego w Poznaniu. Osió w tym czasie formacja wojskowa, do której ojciec Pana był przydzielony otrzymała rozkaz wyruszenia na front francuski. Ojciec Pana w całym rynsztunku polowym uzyskał zezwolenie odwiedzenia matki w więzieniu, było to latem 1917 r. Dałem mu jak mogłem do zrozumienia, że mam gotowy plan ucieczki z więzienia i niedługo spotkamy się biorąc udział w walkach powstańczych. We wrześniu 1917 r. urwałem się podstępnie z więzienia nawiązując łączność z naszymi konspiratorami...” Z tego listu wynika, że być może J. Ratajczak brał udział w ćwiczeniach konspiracyjnych, gdy przebywał okresowo w Poznaniu.

¹⁴) Z kwestionariusza J. Ratajczaka Komisji Krzyża Niepodległości p. 8.

¹⁵) Wyciąg z wojskowej karty ewidencji J. Ratajczaka p. 2. — przebieg służby wojskowej.

11/13

po raz pierwszy. Urlopowany z wojska uczestniczy wraz z pierwszym dowódcą Powstania Wielkopolskiego, wówczas majorem, Stanisławem Taczakiem w akcji trzeciego Powstania Śląskiego¹⁴⁾. W marcu 1921 r. otrzymuje po raz drugi Krzyż Walecznych a w roku 1922 po raz trzeci i czwarty.

Cały ten czas pełnił służbę wojskową w 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich — późniejszym 55 p.p. stacjonującym w Lesznie. W czerwcu 1923 r. awansuje do stopnia porucznika. Mu przydzielono do Poznania. W tym też roku powołany zostaje na zastępcę Komendanta Chorągwi Poznańskiej i jest sekretarzem Zarządu Oddziału Wielkopolskiego Związku Harcerstwa Polskiego¹⁵⁾. Aktywnie pracuje wśród młodzieży, kierując wieloma obozami przysposobienia wojskowego, m.in. w Beskidach i Makowie Podhalańskim (w 1924 r.). W 1926 r. przeniesiony z 55 p.p. do 58 p.p. na stanowisko oficera intendencji na powiaty Czarnków, Oborniki z siedzibą w Wieluniu n. Notecią.

Swą służbę wojskową łączy nadal ze służbą harcerską. Zostaje nauczycielem męskiego 8-klasowego gimnazjum humanistycznego z prawami szkół rządowych w Ostrowiu pod Wieluniem prowadzonego przez podharcistrza Kozielewskiego i harcistrza dr. Tadeusza Strumiłłę¹⁶⁾.

Rok 1927 — zawiera związek małżeński z Ewą Haliną Hubacek, harcistrzynią — działaczką harcerską z Krakowa. Z dniem 1 stycznia 1928 r. mianowany kapitanem w Korpusie Oficerów Piechoty a w początkach roku 1930 przeniesiony do Dowództwa Okręgu Korpusu Poznań, na terenie którego pełni służbę oficera PW i WF. Ma już troje dzieci: córkę Różę ur. w lutym 1928 r., córkę Marię-Ewę ur. w lipcu 1929 r. i syna Janusza Jana ur. we wrześniu 1930 r. W latach 1930—1932 zajmuje szereg odpowiedzialnych stanowisk w Komendzie Chorągwi Poznańskiej, kieruje wieloma obozami szkoleniowymi i zlotami, m.in. jest komendantem Międzynarodowego Zlotu Skautów Wodnych w Garczynie na Pomorzu¹⁷⁾, jest już harcistrzem. W 1933 r. na krótko przejmuje kierownictwo i Harcerskiej Drużyny Lotniczej im. gen. J. H. Dąbrowskiego w Poznaniu (swojej byłej 8-tki), bowiem w 1934 r. zostaje przeniesiony do 84 p.p. w Pińsku na stanowisko dowódcy i kompanii¹⁸⁾. W 1936 r. kończy kurs oficerów sztabowych w Rembertowie k. Warszawy. Awansowany do stopnia majora zostaje wykładowcą taktyki w tymże Rembertowie, pozostając na tym stanowisku do sierpnia 1939 r.

W latach 1937—1938 pełni również funkcję Komendanta Chorągwi Poleskiej ZHP¹⁹⁾.

W 1923 r. wybrany członkiem NRH, którym jest do 1925; ponownie wybrany w 1932 r.

10 maja 1939 r. zostaje Przewodniczącym-Komisarzem Pogotowia Harcerzy przy Głównej Kwaterze Harcerzy, będąc jednocześnie zastępcą Komendanta Chorągwi Warszawskiej²⁰⁾; 24 sierpnia 1939 r. otrzymuje przydział wojenny i obejmuje dowództwo 1 batalionu 15 p.p. „Wilki” w Dęblinie wchodzącego w skład 28 Dywizji Piechoty Armii „Łódź”.

W nocy z 2 na 3 września w boju pod Rychłocicami (rejon Wielunia nad rzeką Widawką) zostaje ranny dowódca pułku ppłk Władysław Frączek. Pułk ponosi duże straty w rannych i zabitych, około 300 ludzi. W dniu 5 września dowództwo 15

¹⁴⁾ Informacja pochodzi od żony Ailny, która twierdzi, że obecność J. Ratajczaka w sztabie majora Taczaka — dowódcy Grupy Północnej III Powstania Śląskiego można stwierdzić, rozpoznając go na zdjęciach sztabu publikowanych w dokumentacji znajdującej się w archiwach pod „Powstanie Śląskie” w Katowicach i w Warszawie. Wiadomo również, że oficerowie byli wtedy urlopowani z wojska w celu brania udziału w powstaniu.

¹⁵⁾ Sprawozdanie Oddziału Wielkopolskiego ZHP za rok 1923 str. 11, p. 2; w tym czasie pracowano w następującym składzie: Wierzejowski Komendant Chorągwi, phm Józef Ratajczak z-ca Komendanta Chorągwi; str. 12 ...Ratajczak Józef Sekretarzem Zarządu Oddziału i członek Z.O....

¹⁶⁾ Okólniki i Rozkazy Oddziału Wielkopolskiego ZHP Nr 4 Poznań — czerwiec 1927 r. ogłoszenie „Męskie 8-klasowe gimnazjum humanistyczne z prawami szkół rządowych i internat dla uczniów w Ostrowiu pod Wieluniem pod kierownictwem dha podharcistrza Kozielewskiego i dha harcistrza dr. Tadeusza Strumiłły, jako Naczelnego Wychowawcy uwidamiła, że egzaminy wstępne dla kandydatów do wszystkich klas prócz 8-smiej odbywać się będą w dniach 28, 30, 31 sierpnia. Kapłanem zakładu jest dh ks. Leopold Szwankowski, profesorami Gimnazjum między innymi: porucznik dh podharcistrza Józef Ratajczak, dh Kazimierz Weyglic — Drużynowym drużyny gimnazjalnej jest dh profesor harcistrza Tadeusz Marsz. Zakład prowadzony jest w duchu narodowym, katolickim i harcerskim. Na żądanie szkola wysła prospekty”.

¹⁷⁾ Sprawozdanie Oddziału Wielkopolskiego ZHP za rok 1932 str. 74. „...W roku sprawozdawczym odbył się międzynarodowy Zlot Skautów Wodnych w Garczynie. Organizację Zlotu powierzyło naczelnictwo druhowi hm Józefowi Ratajczakowi z Poznania...”

¹⁸⁾ Z kwestionariusza wojskowego J. Ratajczaka, datowanego na 19.III.1934 r.

¹⁹⁾ Mianowany rozkazem Naczelnika Harcerzy L. 10 z 10.V.1937 (Wład. Urzęd. NZHP Nr 6), zwolniony rozkazem Nacz. Harcerzy L.15 z 10.XI.1938 (Wład. Urzęd. NZHP nr 9).

²⁰⁾ Michał Haykowski; Materiały do chronologii historii i tradycji ZHP, „Harcerstwo” 1982 nr 6 (20).

11/4

p.p. obejmuje mjr Józef Ratajczak²³⁾ i w grupie operacyjnej gen. Thommée usiłuje przebić się do Warszawy. Ostatecznie w ciągłych walkach osiąga Modlin, uczestniczy w jego obronie dowodząc odcinkiem Kazuń do kapitulacji, tj. do dnia 29 września 1939 r., po czym dostaje się do obozu jenieckiego w Działdowie. W rezultacie honorowej kapitulacji zostaje zwolniony z obozu z prawem noszenia białej broni i szabli.

Za udział w wojnie obronnej rozkazem kapitulacyjnym gen. Rómmla — Józef Ratajczak odznaczony zostaje złotym Krzyżem Orderu *Virtuti Militari*²⁴⁾.

W Rembertowie melduje się u niemieckiego komendanta i uchylając się od wywiezienia do oflagu (obozu jenieckiego dla oficerów) przybywa na leczenie do szpitala Mokotowskiego, gdzie włączono go do konspiracyjnej organizacji Służba Zwycięstwu Polski.

Znając jego doświadczenie w walce z Niemcami, zostaje skierowany przez ówczesnego zastępcę dowódcy SZP, późniejszego generała, płk. Stefana Roweckiego „Grotę” do pełnienia służby komendanta Okręgu Pomorskiego już Związku Walki Zbrojnej (ZWZ — kolejna nazwa SZP). Pod przybranym nazwiskiem Karolczak, używając również nazwiska Krauze, przebywa okresowo na Pomorzu podejmując próby zorganizowania terenowych ogniw ZWZ. Został nawiązać kontakty z żywiołowo powstałymi grupami konspiracyjnymi, m.in. Szarymi Szeregami, mając jednak swoją kwaterę konspiracyjną w Warszawie. Prace organizacyjne zostały przerwane aresztowaniami jakie objęły w październiku i listopadzie 1940 r. pomorski ruch oporu²⁵⁾. Aresztowania te nie ominęły niestety Józefa Ratajczaka. Wezwany przez lekarza do ciężko chorej żony zostaje w dniu 21 listopada 1940 r. na oczach rodziny w Rembertowie aresztowany przez gestapo i przewieziony do więzienia w aleję Szucha, a następnie na Pawiak w Warszawie.

„Już po pierwszym bestialskim prześlachaniu Ratajczak odniósł ciężkie kontuzje głowy i uszkodzenie kręgosłupa, tak że nie mógł bez pomocy chodzić, doznane kontuzje głowy wywołały zaburzenia mowy, wykorzystał te chwilowe zaburzenia, symulował niemotę i utratę wstecznej pamięci, nie tylko utrudniając, ale uniemożliwiając prowadzenie dalszego śledztwa. Trwało to przez półtora roku²⁶⁾. „Torturowany w czasie śledztwa nie wydał nikogo ze swych współpracowników”²⁷⁾.

Wysiłki organizacji, przyjaciół i rodziny czynione w celu wydostania Józefa Ratajczaka z więzienia nie dały rezultatu. W nocy z dnia 27 na 28 maja 1942 roku wywieziono go z więzienia przy ul. Dzielnej w Warszawie z Pawiaka na egzekucję w lesie Sękocińskim w pobliżu osiedla Magdalenka k. Warszawy w grupie 231 osób, gdzie zostali rozstrzelani przez niemieckich żandarmów. Wśród nich był harcemistrz major Józef Ratajczak, zabrano go ze szpitala więziennego na noszach. Wszystkich pogrzebano we wspólnej mogile²⁸⁾.

Miejsce kaźni upamiętnia wysoki obelisk zacieniany przez sosny i brzozy w otoczeniu głazów, na których wryto te oto napisy:

„Walka o Wolność
Gdy się zaczyna

²³⁾ Wspomnienia gen. dyw. w st. spocz. Juliusza Rómmla: Artykuł „Łódź” w kampanii wrześniowej. „Wojsk. Przegląd Historyczny” W-wa 1938 r., rok III nr 3/8, str. 251 i 300.

²⁴⁾ W obsadzie personalnej dowództwa Armii „Łódź” odwołowano m.in.: „Dowódca 15 pp ppłk dypl. Władysław Frączek (3.IX.39 ranny pod Rychłobczan). ...Dowódca i batalionu mjr Władysław Ratajczak od 5.IX.39 dowódca pułku”. Jest to oczywiście błąd w imieniu i przekrócone nazwisko. Zona twierdzi, że oficer o nazwisku Ratajczak i imieniu Władysław w pułku nie było. Ponadto dokładny wykaz obsady armii „Łódź” w kampanii wrześniowej znajduje się w pracy Ludwika Glowackiego: „Obrona Warszawy i Modlina na tle kampanii wrześniowej”, wyd. Min. Obr. Nar. Warszawa 1963 r., str. 231; „...28 Dyw. Piechoty Gen. Bryg. Bończa-Uzdowski: Dowódca czołgi 15 pp mjr Józef Ratajczak (poprzedni dowódca ppłk dypl. Władysław Frączek 3.IX.1939 r., ciężko ranny pod Rychłobczan)”. Tutaj podano bezbłędnie imię i nazwisko — inf. od żony J. R.

²⁵⁾ O odznaczeniu Złotym Krzyżem Orderu *Virtuti Militari* pisał Michał Haykowski w „Materiałach do chronologii historii i tradycji ZWZ”, „Harcerstwo” nr 6/82, str. 76 (20).

²⁶⁾ K. Clechanowski: Pomorski Okręg Armii Krajowej — WTK nr 8/88.

²⁷⁾ Zygmunt Sliwleki: Meldunek z Pawiaka — PWN Warszawa 1974, str. 274.

²⁸⁾ K. Clechanowski: Ruch Oporu na Pomorzu Gdańskim, W-wa 1972, wyd. MON i WIN, str. 223.

²⁹⁾ W. Bartoszewski: 1859 dni Warszawy — Kraków 1974 r. wyd. „Znak” str. 112, 123, 286.

— Akta przechowywane w Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce zespół OB syg. 96, s. 153, fotokopia „...przypadkiem ważniejsze transporty śmierci z Pawiaka o. 28 maja 1942 rozstrzelano 220 osób, niejeden stracony była wieś Magdalenka k/Sękocina...” (...) „...stracono m.in. mjr Ratajczaka”.

Sygn. zesp. ASG str. 820 — opis miejsca stracenia i plac sytuacyjny.

— Artykuł Leona Wnana: Zbrodnia w Magdalence WTK nr 44 z dn. 3.XI.1963 r.

— Anna Czuperska-Sliwleka: Cztery lata ostrego dyżuru. Wyd. Czytelnik, W-wa 1968 r. str. 101.

Powołane materiały i dokumenty znajdują się w zbiorach autora.

11/15

z krwi ojców spada
dziedzictwem na syna"

"Zrudział daleko
przypiaskowy grunt
od krwi co do ostatniej
kropki z tych ciał wyciekła"

W czasie swego niedługiego życia (45 lat) Józef Ratajczak za swą waleczność, wierność Ojczyźnie i ideałom harcerskim oraz za działalność społeczną został, poza już wymienionymi: srebrnym i złotym Krzyżem Orderu *Virtuti Militari* i czterokrotnie Krzyżem Walcznych, odznaczony również Krzyżem Niepodległości, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami, Złotym Krzyżem Zasługi, Ryngrafem za owocną działalność niepodległościową w latach 1912—1920 w harcerstwie a także wyróżnieniami pułkowymi i organizacji społecznych.

Był to człowiek wielkiego formatu. Jego życie było jednym pasmem służby ojczyźnie. Dzięki osobistym zaletom i wpływowi jaki umiał wywierać na otoczenie, harcmistrz major Józef Ratajczak zyskiwał sobie zaufanie przełożonych, kolegów, podkomendnych i współpracowników. Wywiązywał się z każde, i powierzonego mu zadania. Wykazywał duże zdolności organizacyjne, zapal do pracy, bardzo wysoką wartość moralną i duży zasób wiedzy ogólnej. Te słowa i podobne można przeczytać w różnych opiniach jego przełożonych, tak w jednostkach wojskowych, w których służył, jak i we wnioskach o odznaczenia bojowe i za pracę w czasie pokoju.

Tak też oceniali go i oceniają koledzy i współpracownicy, wychowankowie z

Harcerskiego Szlaku. Jeden z nich powiedział krótko — „*To był ktoś*”. Żywa jest pamięć wśród starszego pokolenia harcerskiego o „Szarym Wilku” — harcmistrzu Józefie Ratajczaku.

P.S.

Po napisaniu tych słów o Józefie Ratajczaku, zadaję sobie pytanie — czy potrafiłem przedstawić jego sylwetkę, czy napisałem o nim wszystko co powinno być napisane. Tym bardziej, że stał się on dla mnie bardzo bliską osobą. Nie znałem go osobiście, lecz tylko z opowiadań, zebranych materiałów i dokumentów.

Był przecież założycielem drużyny, z którą jestem związany od 1934 roku. Przeszedłem w niej wszystkie szczeble harcerskiego wtajemniczenia, będąc również jej drużynowym. Niezadługo minie 50 lat mojej służby harcerskiej, służby którą niejako przejąłem po moim ojcu Kazimierzu, nieżyjącym już działaczu harcerskim, który wspólnie z Józefem Ratajczakiem był u kolebki ruchu skautowego w Wielkopolsce i przez wiele lat z nim współpracował. Staralem się wczuć w atmosferę tych lat, które minęły, lat walki o niepodległość, twórczej pracy po jej odzyskaniu i nieustęplwej walki z niemieckim okupantem.

Niech te słowa o Józefie Ratajczaku będą wyrazem mej pamięci, pamięci pokolenia, które ma obowiązek ocalić od zapomnienia ludzi tej miary, co Józef Ratajczak i spowodować, aby młode pokolenie harcerskie czerpało wzorce z ich postępowania, aby pamięć o nich trwała.

JD

HARCERSTWO - Miesięcznik Związku
Harcerstwa Polskiego

Nr 7 lipiec 1984 r.

'Męstwo i Honor'

Grudzień 1944

1/16

JÓZEF RATAJCZAK

(1897—1942),

działacz harcerski, oficer Wojska Polskiego, komendant Pomorskiego Okręgu Służby Zwycięstwu Polski — Związku Walki Zbrojnej

Józef Ratajczak urodził się 28 marca 1897 r. w Poznaniu. Od wczesnego dzieciństwa uczestniczył w ruchu patriotycznym. Za próbę zorganizowania strajku szkolnego w 1905 r. został usunięty ze szkoły powszechnej. W 1912 r. utworzył w Poznaniu pierwszą Drużynę Harcerską im. J. H. Dąbrowskiego, grupującą młodzież rzemieślniczą. Pełnił tam funkcję drużynowego. Chcąc mieć konkretny zawód, rozpoczął naukę w Szkole Rzemiosł, którą ukończył w 1916 r. uzyskując patent rzemieślniczy elektromechanika. W okresie 1916—1918 pełnił funkcję naczelnika Związku Harcerstwa na Rzeszę Niemiecką.

Ruch harcerski był ważnym ogniwem w przygotowywaniu polskiej młodzieży do walki o niepodległość Polski. Część młodzieży skupiona w Polskiej Organizacji Wojskowej zaboru pruskiego zajmowała się przygotowywaniem sił wojskowych. Niemal od początku pierwszej wojny światowej J. Ratajczak nawiązał kontakty z POW. Położono tam nacisk na szkolenie wojskowe. W 1916 r. w lasach pod Wierzenicą odbył się I Zlot Harcerstwa Wielkopolskiego, zorganizowany i kierowany przez J. Ratajczaka. Uczestnicy Zlotu wzięli udział w kilkudniowych

W/7

ćwiczeniach wojskowych. Zaniepokojone władze pruskie przystąpiły do kontrakcji, wcielając do wojska część przywódców organizacji harcerskiej. Los ten spotkał J. Ratajczaka, którego w początkach 1917 r. skierowano na kurs samochodowy we Wrocławiu, a następnie na front pod Verdun. POW zalecała swoim członkom zdobywanie maksimum wiedzy z zakresu wojskowości, a przy nadarzającej się okazji — dezercję. W 1918 r. J. Ratajczak zdezerterował z frontu zachodniego i przyjechał do Poznania. Wziął udział w powstaniu wielkopolskim, m.in. w szturmie na Prezydium Policji i lotnisko Ławica. W powstaniu dowodził 1 Kompanią Harcerską 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich. W następnym roku walczył o Lwów, gdzie został ranny. Podczas wojny z Rosją Radziecką znalazł się w szeregach 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich i po raz drugi był ranny.

W okresie niepodległości J. Ratajczak nadal pozostawał w wojsku w stopniu podporucznika, a później porucznika w 55 Pułku Piechoty w Lesznie. W roku 1925 r. Ratajczaka przeniesiono do 58 Pułku Piechoty w Poznaniu. Tam zdał maturę i ukończył roczny Kurs Wychowania Fizycznego przy Wydziale Medycyny Uniwersytetu Poznańskiego. Następnie objął stanowisko oficera Przesposobienia Wojskowego i Wychowania Fizycznego w Wieleniu n. Notecią.

Rok 1927 przyniósł zmiany w życiu osobistym J. Ratajczaka — zawarł on związek małżeński z Ewą Aliną Hubaczek, działaczką harcerską, harcmistrzynią ZHP z Krakowa. Z małżeństwa tego urodziło się troje dzieci.

Dnia 1 stycznia 1928 r. J. Ratajczak został awansowany do stopnia kapitana w Korpusie Oficerów Piechoty, a w dwa lata później skierowano go do Dowództwa Okręgu Korpusu — Poznań, z rozkazem objęcia całokształtu spraw WF i PW.

Lata następne przyniosły kolejne zmiany w służbie wojskowej. W 1933 r. J. Ratajczak został przeniesiony do 84 Pułku Piechoty w Pińsku, gdzie przebywał do 1935 r. Skierowany na kurs oficerów sztabowych przy Centrum Wyszkożenia Piechoty w Rembertowie, ukończył go awansując na majora. Powrócił do Pińska, ale nie na długo, ponieważ w 1937 r. powołano go na stanowisko wykładowcy taktyki piechoty.

J. Ratajczak przez cały okres niepodległości Polski utrzymy-

II/8

wał ściśle kontakty z ZHP. Był harcmistrzem i członkiem Naczelnej Rady Harcerskiej. Podczas pełnienia służby w Pińsku sprawował jednocześnie funkcję komendanta Chorągwi Polskiej. W 1930 r. mianowano go komendantem I Międzynarodowego Zlotu Skautów Wodnych na Pomorzu.

W dniu 24 sierpnia 1939 r. objął dowództwo I Batalionu 15 Pułku Piechoty „Wilki” w Dęblinie, wchodzącego w skład 28 Dywizji Piechoty Armii „Łódź”. W zgrupowaniu tym brał udział w walkach od Wielunia do Modlina, usiłując przebić się do Warszawy. Był czynnym uczestnikiem obrony twierdzy modlińskiej, a po kapitulacji 2 października 1939 r. dostał się do niewoli. Osadzony w jenieckim obozie przejściowym w Działdowie, wy dostał się na wolność, dzięki honorowej umowie podpisanej przez dowództwo Modlina. Miał nawet prawo do noszenia białej broni. Powrócił więc do Rembertowa.

W Warszawie nawiązał kontakt z płkiem S. Roweckim i po zaprzysiężeniu (jesień 1939) mianowany został Komendantem Pomorskiego Okręgu SZP-ZWZ. Używał pseudonimów „Karol”, „Karolczak”, „Krauze”. Pod ostatnim nazwiskiem występował jako akwizytor firmy wykonującej narzędzia stolarskie. W Generalnym Gubernatorstwie posługiwał się nazwiskiem Karolczak, chociaż u miejscowego komendanta żandarmerii w Rembertowie był zameldowany pod własnym nazwiskiem.

Ze względu na specyficzne warunki panujące na Pomorzu dowodził Okręgiem z Warszawy, rzadko udając się do Torunia, Bydgoszczy, Grudziądza czy Ciechocinka.

W kwietniu 1940 r. płk S. Rowecki informował polskie władze emigracyjne w Paryżu: „Pomorze. W dniu 16 IV wyjeżdża mjr R[atajczak — B.CH.] ze sztabem jako p.o. Komendanta Okręgu Pomorze” (*Armia Krajowa w dokumentach*, t. I).

Głównym punktem kontaktowym mjra J. Ratajczaka w Warszawie było mieszkanie dra H. Czuperskiego. Odbywały się tam spotkania z gen. M. Tokarzewskim oraz z płkiem (gen.) S. Roweckim, a także z szefem sztabu Pomorskiego Okręgu mjrem J. Chylińskim.

Jesienią 1940 r. gestapo dokonało aresztowań wśród członków warszawskiej i pomorskiej konspiracji. W dniu 24 listopada 1940 r. został aresztowany J. Ratajczak. Osadzony i torturowa-

Sobiesierauu Bibliografii

Bojowy Chłapowski
str. 167

alboi Słownik Biograficzny 1987

RATAJCZAK JÓZEF

11/19

Nr. 151/90
A

Polski Słownik
biograficzny, 1987,
5.626-627

Ratajczak Józef, pseud.: Karoleczak, Krauze, Karol (1897—1942), działacz niepodległościowy, haremistrz, oficer WP, pierwszy komendant Związku Walki Zbrojnej na Pomorzu. Ur. 24 II w Poznaniu, był synem Jana, robotnika maszynowego, i Franciszki z Karoleczaków.

R. uczył się w szkole elementarnej im. Komeńskiego w Poznaniu, brał udział w strajku szkolnym. W r. 1910 odbył podróż do Krakowa na uroczystości 500-lecia bitwy pod Grunwaldem. Po ukończeniu w r. 1911 szkoły terminował w warsztacie elektromechanicznym w Poznaniu i w r. 1914 został czeladnikiem. Jednocześnie brał udział w ruchu niepodległościowym i skautowym. Był członkiem tajnej organizacji wojskowej «Biały Orzeł», a następnie «Wolni Strzelcy», o czym wspomina w cyklu artykułów pt. «Prace niepodległościowe młodzieży wielkopolskiej przed wybuchem powstania w 1918 r. („Czuj Dmuch” 1932 nr 1-3). W październiku 1912 zorganizował w Tow. Terminatorów p. wezw. św. Michałego zastęp skautowy «Orlów», który z dn. 28 III 1914 przekształcił się w samodzielną drużynę skautową im. gen. J. H. Dąbrowskiego. Następnie od r. 1914 związał się z jednym z twórców polskiego skautingu w zaborze pruskim Wincentym Wierzejewskim i stał się jego współpracownikiem. W kwietniu 1916 powołano go na kierownika wyszkolenia miejscowej Komendy Skautowej i na hufcowego 2 hufca w Poznaniu.

Był współorganizatorem powstałej w grudniu 1916 Głównej Skautowej Kwatery na Rzeszę Niemiecką w Poznaniu i został jej naczelnikiem. Organizował większe ćwiczenia skautowe (np. w r. 1916 w Wierzenicy koło Poznania). Był wówczas pracownikiem elektrowni miejskiej w Poznaniu, co ułatwiało mu nadzorowanie i wizytowanie środowisk skautowych. W marcu 1917 R. został wcielony do armii niemieckiej. Z rozkazu W. Wierzejewskiego, komendanta Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) zaboru pruskiego, prowadził akcję polityczno-wojskową wśród Polaków — żołnierzy armii niemieckiej w garnizonie wrocławskim. W lipcu t. r. został wysłany na front zachodni. W listopadzie 1918 wrócił do Poznania i objął dowództwo kompanii wartowniczej. Brał udział w powstaniu wielkopolskim (w walkach koło przystanku kolejki oraz w ataku na lotnisko na Lawicy). W styczniu 1919 został sierżantem, szefem 1 kompanii skautowej 1 P. Strzelców Wielkopolskich, a następnie dowódcą plutonu w tejże kompanii wysłanej na front wschodni. Od 21 III t. r. był dowódcą w stopniu chorążego 3, a później 7 kompanii, a w dn. 22 V t. r. został mianowany dekretem Naczelnej Rady Ludowej podporucznikiem. Wraz z całym pułkiem przeszedł jego szlak bojowy w wojnie polsko-radzieckiej 1920 r. Był dwukrotnie ranny. Urlopowany z wojaka uczestniczył w III powstaniu śląskim.

W dn. 20 III 1922 R. został przeniesiony do rezerwy. W t. r. zdał egzamin mistrzowski na elektromechanika w Poznańskiej Izbie Rzemieślniczej. Już 23 V 1922 powołano go do służby czynnej i skierowano do Powiatowej Komendy Uzupełnień (Poznań-Miasto). T. r. został zastępcą komendanta Chorągwi Poznańskiej Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP). Był też sekretarzem Zarządu Okręgu Wielkopolskiego ZHP. W dn. 30 X 1924 przydzielono go do 55 p. piechoty w stopniu porucznika. Ukończył roczny kurs w Centralnej Wojskowej Szkole Gimnastyki i Sportów w Warszawie. Z dn. 19 III 1925 przeniesiono R-a do 58 p. piechoty z siedzibą w Wieleniu. Pracował wśród młodzieży, kierując wieloma obozami. Został też nauczycielem wychowania fizycznego w męskim ośmioklasowym gimnazjum w Ostrowiu koło Wielenia, prowadzonym przez podharemistrza Ignacego Kozielskiego i haremistrza Tadeusza Strumiłę. W r. 1928 awansował do stopnia kapitana. Od marca 1929 do stycznia 1930 był dowódcą kompanii w 58 p. piechoty. W l. 1930—2 zajmował odpowiedzialne stanowiska w Chorągwi Poznańskiej, m. in. był organizatorem Międzynarodowego Zlotu Skautów Wodnych w Garczynie na Pomorzu. W r. 1932 zdał maturę dla eksternów w Poznaniu. Następnie służył w 7 Okręgowym Urzędzie Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego w Poznaniu. W tym czasie R. został mianowany harc-

mistrzem. W r. 1933 przejął na krótko kierownictwo I Harcerskiej Drużyny Lotniczej. W r. 1934 otrzymał przeniesienie do 81 p. piechoty w Pińsku na stanowisko dowódcy I batalionu. Latem 1935 był członkiem Naczelnej Komendy Złotu Harcerstwa w Spale, jako naczelny kwatermistrz. W r. 1936 ukończył kurs oficerów sztabowych w Rembertowie i został majorem oraz wykładowcą w Centrum Wyszkożenia Piechoty tamże. W l. 1937—8 był również komendantem Chorągwi Poleskiej ZHP. Był dwukrotnie wybierany do Rady Naczelnej ZHP (1925 i 1932). W maju 1939 został komendantem-komisarzem Pogotowia Harcerzy Głównej Kwatery ZHP i jednocześnie zastępcą komendanta Chorągwi Warszawskiej ZHP.

W dn. 24 VIII 1939 R. otrzymał przydział wojenny do 15 p. piechoty. W czasie wojny objął 5 IX w bitwie pod Rychłowicami dowództwo pułku po rannym pplk. Władysławie Frączku. Po nieudanej próbie przedostania się z resztą pułku do Warszawy, dotarł do Modlina i walczył w jego obronie aż do kapitulacji. Później przebywał w obozie jenieckim w Działdowie, skąd został zwolniony na zasadzie umowy honorowej. W Rembertowie zgłosił się do szpitala Mokotowskiego, by jako chory uniknąć wywiezienia do oflagu. W czasie pobytu w szpitalu Mokotowskim wstąpił do organizacji Służba Zwycięstwu Polski (SZP). Przez ówczesnego zastępcę SZP, plk Stefana Roweckiego «Grota», został wyznaczony na komendanta Okręgu Pomorskiego powstałego z SZP Związku Walki Zbrojnej (ZWZ). Pod przybranym nazwiskiem Karolczak, używając również nazwiska Krauze, przebywał okresowo na Pomorzu podejmując próby zorganizowania terenowych ogniw ZWZ. Zdolał nawiązać kontakty z żywiołowo powstałymi grupami konspiracyjnymi, m. in. z Szarymi Szeregami. Swoją kwaterę miał jednak w Warszawie. Prace organizacyjne zostały przerwane na skutek aresztowań w październiku i listopadzie 1940 w pomorskim ruchu konspiracyjnym. Również R. został aresztowany przez gestapo w listopadzie 1940; przeszedł przez katownię przy ul. Szucha, a następnie przez Pawiak. Torturowany w czasie śledztwa, nie wydał nikogo. W nocy z 27 na 28 V 1942 został wywieziony z Pawiaka na noszach i rozstrzelany w grupie 70 osób w lesie Sępolińskim koło Magdalenki pod Warszawą. Był odznaczony, m. in. Orderem Virtuti Militari V i IV kl., czterokrotnie Krzyżem Walki, Krzyżem Niepodległości, Złotym Krzyżem Zasługi.

Żył w małżeństwie (1927) z Ewą Aliną Hubaczek, kwatermistrzynią, komendantką Chorągwi Poznańskiej i organizatorką III Złotu Harcerki w Puszczykowie koło Poznania, miał R. troje dzieci: Różę (ur. 1928), Marię Ewę (ur. 1929) oraz Janusza Jana (ur. 1930).

Enc. II wojny światowej; Małż. Enc. Wojsk., III; Rocznik oficerski, W. 1923, 1924, 1928, 1932; — Bartoszewski W., 1859 dni Warszawy, Wyd. 2, Kr. 1984; tenże, Warszawski pierścień śmierci 1939—1944, Kr. 1967; Błażejowski W., Z dziejów Harcerstwa Polskiego, W. 1985; Ciechanowski K., Pomorski Okręg Armii Krajowej, „WTK” 1968 nr 22 s. 6—7 (fot.); tenże, Ruch oporu na Pomorzu Gdańskim 1939—1945, W. 1972 (fot.); Derda J., Józef Ratajczak 1897—1942, „Harcerstwo” 1984 nr 7 s. 30—4; Harcerki 1939—1945, Wyd. 2 poprawione i uzupełnione, W. 1983 (dotyczy żony R-a); Haykowski M., Materiały do chronologii i tradycji ZHP, „Harcerstwo” 1982 nr 6 s. 76 (20); Jasionek S., Zarys historii wojennej 55-go Poznańskiego Pułku Piechoty, W. 1928 s. 27; Lissowski M., Harcerstwo poznańskie, P. 1924 s. 25; Porwit M., Komentarze do historii polskich działań obronnych 1939 roku, W. 1978 cz. III; Rómmel J., Armia „Łódź” w kampanii wrześniowej, „Wojsk. Przegl. Hist.” 1958 nr 3 s. 303 (błędne linie); Zawilski A., Bitwy polskiego września, W. 1972 I; — Czuperska-Sliwicka A., Cztery lata ostrego dyżuru, W. 1968; Sprawozdanie Naczelnej Rady Harcerskiej 1935, W. s. 222—3; toż za r. 1936, W. s. 186; Sliwicki Z., Meldunek z Pawiaka, W. 1974 (fot.); Śniegocki H., Wspomnienia kwatermistrza..., P. 1971; Związek Harcerstwa Polskiego, Okólniki i Rozkazy Oddziału Wielkopolskiego, P. 1927 nr 4, 1932 s. 74; toż, Sprawozdania Oddziału Wielkopolskiego za r. 1923, s. 11, 12; — Arch. Gł. Kom. Badania Zbrodni Hitlerowskich w W.: Zespół OB sygn. 96 s. 165, sygn. ASG s. 820; CAW: Akta personalne R-a nr 1—73; — Informacja Bogusława Polaka z Koszalina i Wacława Błażejowskiego z W; Relacje żony R-a; — Zbiory własne autora.

Józef Derda

FUNDACJA
GENERAL
ELŻBIE
OKREG POM
1939
AK
1912

41/11

IN MEMORIAM
hm JÓZEFA RATAJCZAKA

libris

1897*
1942†

WIA TUTE
6
POŁU
RATAJCZAK

POZNANSKA
DRUZYNA SKAUTOWA
1 LOTNICZA DRUZYNA HARCER
im. HENRYKA DĄBROWSKIEGO

1912 W POZNANIU 1987

71/10
Poznański twórca ex librisów
Klemens Raczak jest autorem i wy-
konawcą kolejnego Ex Librisu har-
cerskiego, tym razem -

IN MEMORIAM

harcmistrza mjr. Józefa Ratajczaka

Tym znakiem graficznym -
1 Harcerska Drużyna Lotnicza
im. gen. Henryka Dąbrowskiego
z Poznania upamiętnia 90 rocznicę
urodzin i 45 rocznicę rozstrzela-
nia przez hitlerowców swego zało-
życiela oraz przypomina braci har-
cerskiej o 75 rocznicy swej dzia-
łalności.

Poznań, w marcu 1987 r.

JD

Wzrost 172 cm (58 1/2) / 23/5
1939

Pomorscy

konspiratorzy

**Mjr JÓZEF
BATAJCZAK**

Józef Batajczak urodził się 28 marca 1897 r. w Poznaniu. W latach 1916–1918 był naczelnikiem ZHP na Niemcy. Wcielony w 1917 r. do armii niemieckiej, po przeszkoleniu i skierowaniu na front zdezerterował. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim, dowodząc kompanią, następnie brał udział w walkach o Lwów z Ukraińcami. W 1920 r. brał udział w wojnie polsko-radzieckiej. Po zakończeniu tej wojny został „urlipowany” z wojska i brał udział w III Powstaniu Śląskim. Przed 1939 r. związany m.in. z Centrum Wyższemu Piechoty, gdzie w stopniu majora jest od 1937 r. wykładowcą. Cały czas był czynny w ZHP, w którym był członkiem Naczelnej Rady.

W sierpniu 1939 r. został dowódcą batalionu w 15 pułku piechoty, a kampanię wrześniową odbył w szeregach Armii „Łódź”, walczył w obronie Modlina. Po kapitulacji awojniony został z obozu w Działdowie i zgłosił się do służby w SZP. Wyznaczony na komendanta Okręgu przybył na Pomorze już w początkach 1940 r. Był pierwszym organizatorem ZWZ Pomorza. Udało mu się w ramach tej organizacji skupić szereg lokalnych ugrupowań konspiracyjnych, powstałych jesienią 1939 r. Często podróżował pomiędzy Toruniem a Warszawą, wraz ze swym szefem sztabu udało mu się zorganizować pierwszą Komendę Okręgu, rozwinąć terenową strukturę ZWZ na Pomorzu. W konspiracji używał pseudonimów „Karol”, „Karolezak”, „Karuze”. Podczas jednej z podróży do Warszawy został aresztowany przez gestapo 24 listopada 1940 r. Przeszedł bardzo ciężkie śledztwo. Został rozstrzelany w Magdalence 24 maja 1942 r. Był odznaczony Złotym i Srebrnym Krzyżem VM, Krzyżem Niepodległości, 4 razy Krzyżem Walecznych i Złotym Krzyżem Zasługi.

GRZEGORZ GÓRSKI

II/13

II/13

POMORZE
1945
K
IĘTY ZAWACKIE

14/14
Ratajczak Józef ps. „Karol”, przybr. nazw.: „Englert”, „Krauze”, „Karolczak” (1897–1942), kmdt Okręgu SZP–ZWZ Pomorze.

Urodzony 24 II 1897 r. w Poznaniu; syn Jana, robotnika magistrackiego i Franciszki z d. Karolczak (Karólczak). Od dzieciństwa uczestniczył w ruchu patriotyczno-niepodległościowym. Za próbę zorganizowania strajku szkolnego w 1906 r. został usunięty ze szkoły powszechnej. W 1910 r. wyjechał do Krakowa na uroczystości obchodów 500-lecia bitwy pod Grunwaldem. Od 1911 r. był członkiem wojskowych organizacji „Biały Orzeł” i „Wolni Strzelcy” w Poznaniu. W październiku 1912 r. utworzył w Towarzystwie Terminatorów pod wezwaniem Św. Alojzego zastęp skautowy

pod nazwą „Orły”, grupujący młodzież rzemieślniczą; z tego zastępu powstała później I Drużyna Harcerska im. Jana Henryka Dąbrowskiego, której drużynowym został w 1913 r. Po roku został członkiem Komendy Skautowej. Związany z Wincentym Wierzejewskim — jednym z założycieli polskiego skautingu w zaborze pruskim. W 1916 r. ukończył Szkołę Rzemiosł, uzyskując patent rzemieślniczy elektromechanika, zaliczył też trzy półrocza szkoły budowy maszyn.

W tymże roku został kierownikiem wyszkolenia w Komendzie Skautowej i hufcowym 2 Hufca w Poznaniu. W grudniu 1916 r. współorganizował Główną Skautową Kwaterę na Rzeszę Niemiecką w Poznaniu i został mianowany jej Naczelnikiem. Był organizatorem i kierownikiem I Zlotu Harcerstwa Wielkopolskiego w Wierzenicy k. Poznania i dowódcą batalionu podczas kilkudniowych połowych ćwiczeń w lasach pod Wierzenicą i Głuszyną. Wskutek rozpracowania środowiska harcerskiego przez policję pruską, został 23 III 1917 r. wcielony do armii niemieckiej i skierowany na kurs samochodowy we Wrocławiu, a w lipcu 1918 r. wysłany na front zachodni pod Verdun. Na mocy rozkazu komendanta Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru (POWZb) — Wierzejewskiego, prowadził pracę polityczną wśród Polaków — żołnierzy niemieckich. W dniu 19 XI 1918 r. został wycofany z armii podczas jej odwrotu we Francji (przypuszczalnie symulował chorobę — na rozkaz POW członkowie tej organizacji mieli zdobywać maksimum wiedzy z zakresu wojskowości, a przy nadarzającej się okazji symulować chorobę, dezertować i uchylać się od czynnej walki). Urlopowany powrócił do Poznania, gdzie kontaktował się z uwięzionymi spiskowcami. W dniu 20 XI 1918 r. ostatecznie zdezerterował i objął dowództwo kompanii wartowniczej POWZb. Organizował ucieczkę Wierzejewskiego, uwięzionego w reducie Grollmanna. Od 27 XII 1918 r. był w Wojsku Polskim w 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Brał udział w Powstaniu Wielkopolskim m.in. 6 I 1919 r. w szturmie na Prezydium Policji i lotnisko Ławica. W styczniu tegoż roku jako sierżant został dowódcą 1 kompanii skautowej 1 Pułku Strzelców Wielkopolskich. W dniu 14 II tegoż roku wszedł w skład grupy brygadiera (generała) Daniela Konarzewskiego, która wyruszyła wspomóc walczących Polaków we Lwowie. Był wówczas dowódcą 1 i 3 kompanii 55 Wielkopolskiego Pułku Piechoty. Dnia 21 III 1919 r. został awansowany do stopnia chorążego, a następnie dekretem Naczelnej Rady Ludowej — do stopnia podporucznika. Ranny podczas walk w m.

„Staw. biograficzny konspiracji
144 pomorskiej 1939-1945”, z. 2, Wzrost. Bibl.
FAPAK, E.K., Tom 1996

II/15

Nawaria pod Lwowem, walczył nadal na froncie Litewsko-Białoruskim, m.in. w walkach o Bobrujsk i pod Berezą Kartuską oraz w bitwie warszawskiej w m. Kobieli k. Garwolina. Przeszedł cały szlak bojowy w wojnie bolszewicko-polskiej. Dwukrotnie ranny, uzyskał cenzus naukowy 28 VI 1920 r. Po zakończeniu wojny nadal w 55 Pułku Piechoty aż do dnia 22 III 1922 r., kiedy to został przeniesiony do rezerwy. W tymże roku zdał egzamin mistrzowski elektromechanika w Poznańskiej Izbie Rzemieślniczej. Od 23 V 1922 r. znowu w służbie czynnej w Rejonowej Komendzie Uzuppełnień Poznań-miasto, jako instruktor i komendant PW oraz równocześnie zastępca komendanta Chorągwi Poznańskiej ZHP i sekretarz Zarządu Okręgu Wielkopolskiego ZHP. Od 30 X 1924 r. służył w 55 Pułku Piechoty w stopniu porucznika. Ukończył roczny kurs w Centralnej Szkole Gimnastyki i Sportu w Warszawie. Od 19 III 1925 r. do stycznia 1930 r. w 58 Pułku Piechoty w Poznaniu. W 1926 r. objął stanowisko oficera WF i PW w Wieluniu n/Notecią. Jednocześnie kierował placówką II Oddziału WP. W 1928 r. awansowany do stopnia kapitana. W latach 1930–1932 pełnił szereg funkcji w Chorągwi Poznańskiej ZHP. W 1932 r. zdał eksternistycznie maturę w Poznaniu. W okresie 1933–1935 przeniesiony do 84 Pułku Piechoty w Pińsku, gdzie był dowódcą I batalionu. W 1935 r. skierowany na kurs oficerów sztabowych przy Centrum Wyszkozenia Piechoty w Rembertowie, który ukończył w 1936 r. W 1937 r. awansowany do stopnia majora. Dwukrotnie był członkiem Rady Naczelnej ZHP (1925 i 1932 r.).

W maju 1939 r. pełnił funkcję Komendanta-Komisarza i jednocześnie zastępcy komendanta Chorągwi Warszawskiej ZHP. Dnia 24 VIII 1939 r. objął dowództwo I batalionu w 15 Pułku Piechoty „Wilki” w Dęblinie w 28 DP Armii „Łódź”. Podczas walk przeszedł szlak bojowy od Wielunia do Modlina, usiłując przebić się do Warszawy. Od 6 IX pełnił obowiązki dowódcy 15 Pułku Piechoty „Wilki”. Był uczestnikiem obrony twierdzy w Modlinie. Po jej kapitulacji w dniu 29 IX znalazł się (z prawem noszenia białej broni) w obozie jenieckim w Działdowie. Zwolniony, powrócił do Rembertowa i chcąc uniknąć niewoli podjął leczenie w szpitalu mokotowskim jako „Karolczak”.

W obozie działdowskim zetknął się z konspiracją. W szpitalu zaprzysiężony przez płk. Stefana Roweckiego. Mianowany (przypuszczalnie 20 X 1939 r.) kmdtem SZP na Pomorze, a następnie kmdtem Okręgu Pomorskiego ZWZ. Występował m.in. pod nazwiskiem „Krauze” jako akwizytor firmy produkującej narzędzia stolarskie. W Rembertowie zameldowany był pod własnym nazwiskiem. Wraz z szefem Sztabu SZP-Pomorze kpt. Józefem Chylińskim rozpoczął organizowanie sieci konspiracyjnej i Sztabu pomorskiego SZP i ZWZ. (W meldunku nr 4 z 18 II 1940 r. płk S. Rowecki informował Komendanta Głównego ZWZ gen. Kazimierza Sosnkowskiego: „Pełniący obowiązki Komendanta Okręgu Pomorze — ob. Englert stanowiąca jeszcze nie objął z powodu ciężkiej choroby; wyjeżdża ekipa dla zorganizowania sztabu”; według powojennej relacji J. Chylińskiego Ratajczak chorował wówczas na reumatyzm). W kolejnym meldunku nr 17 z 15 IV 1940 r. płk Rowecki pisał: „...Pomorze. W dniu 16 IV wyjeżdża mjr R. ze sztabem jako p.o. Komendanta Okręgu Pomorze”; (według niektórych relacji oraz powojennych materiałów śledczych, kontakty Ratajczaka i Chylińskiego z Toruniem miały mieć miejsce w końcu 1939 r. lub w początkach 1940 r.). Punkt kontaktowy Ratajczaka mieścił się w Rembertowie oraz w mieszkaniu lekarza Henryka Czuperskiego w Warszawie przy ul. Nowogrodzkiej nr 31; tam spotykał się z Dowódcą Głównym SZP gen. Michałem

11/116

Okr. Pom. AK, sygn. 1–13, T.: Dalkowska D., Paszkowska A; ASPP — depesze; List Czuperskiej-Śliwickiej A. (zbiory autora); Ratajczak J., Nota biograficzna (zbiory autora); *Armia Krajowa w dokumentach*, t. I, Londyn 1970, s. 123, 489–490; Bartoszewski W., *1859 dni Warszawy*, Kraków 1984, s. 298–300; Tenże, *Warszawski pierścień śmierci 1939–1944*, Warszawa 1970, s. 163, 166; Chrzanowski B., *Józef Ratajczak*, [w:] *Zasłużeni Pomorzanie...*, s. 164–167; (tu błędna data urodzenia i śmierci: 28 III 1897 i 24 V 1942); Tenże, *Struktura organizacyjna Związku Walki Zbrojnej Armii Krajowej na Pomorzu w latach 1939–1945*, [w:] *Armia Krajowa na Pomorzu...*; Czuperska-Śliwicka A., *Cztery lata ostrego dyżuru*, Warszawa 1965, passim; Domańska R., *Pawiak*, Warszawa 1978, s. 274–275; Jastrzębski W., Sziling J., *Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim*, Gdańsk 1979, s. 283 (tu błędna informacja o miejscu stracenia w ruinach getta); Komorowski K., *Leksykon...*; *PSB*, t. XXX; Śliwicki Z., *Meldunek z Pawiaka*, Warszawa 1974, s. 274–275; Wróblewski J., *Armia „Łódź”*, Warszawa 1975, s. 298, 316, 335, 396 (tu błędna informacja o śmierci podczas wojny 1939 r. w 15 Pułku Piechoty „Wilki”).

Bogdan Chrzanowski

IV / 1 Korespondencja zupeł. relacje - Dabajosak Józef

1. List Armii Czupeńskiej do Marianny
Wozniaka z 11. 02. 1973r. w sprawie
konfidenta Józefa Olszewskiego, napis
oryg.

k. 1 s. 1

Wpłynęło
do kancelii
11.06.92

Szwarc prankingami
Olbrachtów Józefa, który
zdradził Ratajczak

Wzrost, do 11. 5. 738
IV/11

Kanowcy Samie Magistrat (bitdo do M. Wozniak

Zadna z nadstających fotografii nie odpoisa-
da rysopisowi Józefa Olbrachtowskiego (pseud.).

Jednocześnie podaje, Samie Magistrat adres
p. Bartolomiej Władysław, zam. w Poznaniu
przy ul. Mieczkiej 10 m 5, której wty zapodaniem
tytłowy - również się meldował, jako kurtier
Olbrachtowski, na parę tygodni przed aresztowaniem.
Uniknął aresztowania, gdyż gestapo nie zasta-
ło go w domu, natomiast aresztowania
została jego rodzina. Miał nadzieję, że może
to przyczynić się do identyfikacji właściwego
osobnika. Na temat Cylindry nie więcej
nie mogę powiedzieć, ponadto eo, napisad am
w "Ciekawych latach orszku dyktura"

Wtedy bliźno w dalszym, Samie Magistrat, za podo-
mie mi wiarciwego narowka (Olbrachtowski), gdy
nda się takowe ustalić. W polonie b. roku
ukazał się wspomnienie mego obywatela, ^{ujm} Samie
Stugolokarskiego w imieniu Samieka Zygmunt Świrskiego
p. t. "Meldunek z Sawiala" - wyd. P.W.N. - może
tamtą znajdzie p. Magister Kopus kto Samie zainteresuje.

z powasaniem

Orędownik płon E

H. Wzrost, z fotogr. H. Cemperska

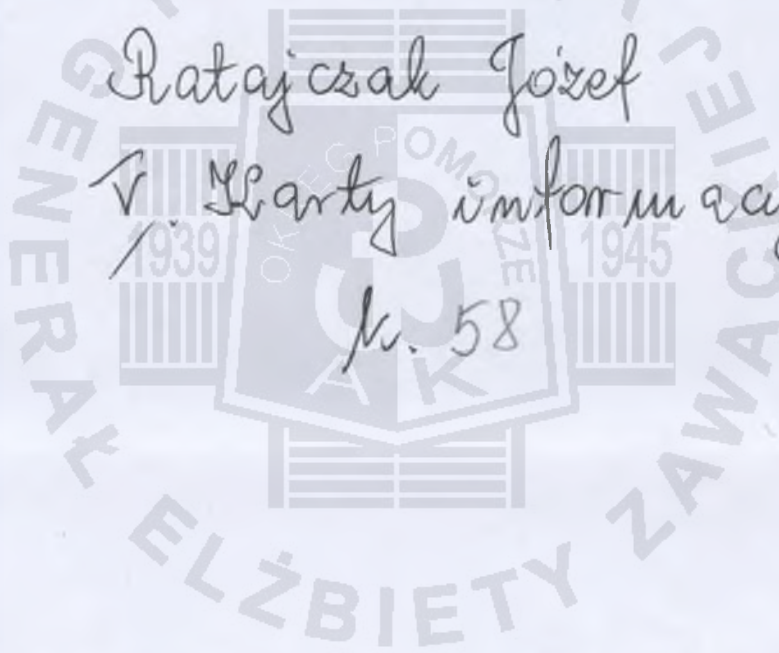
T: M-28/637 Pom.

KO Pom.

Ratajczak Józef

V. Party informacyjne

n. 58

Z. B. m.

1.

+ mjr Ratajczak Józef
p. "Ratajczak", Krasne
p.o. km. R. D. Pomorze od IV? 1940
am. XI 1940
m. 28 V 1942 w lasach S. Kocimierz
zob. Czerwona

18 Cichanowski 6x
zob. W. Dągala 9 str. 4, 5... 42

1 Ratajesak 2 - - - - - 3 SKP - Poznań
 4 Hubaczek Ewa Alina 5 - - - - - 2 HP Poznań
 6 2 Krakowa zamieszka 7 - - - - -
 Ratajesak.

8 - - - - - 9 - - - - -
 10 - - - - - 11 - - - - -
 12 „Zastępcin Pomocnik w latach II w. świat.”

opr. gal. Tow. J.P. byd. P.H.V 84r. str. 165

H. E. była działaczką harce, harcmistrzynią ZHP
 Krakowa, w 1927r. została żoną Józefa Rataj-
 osaka, działacza harce., ofic. w P.P. Komendanta
 Pom. Okr. 3 ZP - 2 WZ. Mieli troje dzieci.
 Porah opisu stał się w losach H. E.

Imię Ratajczak Józef

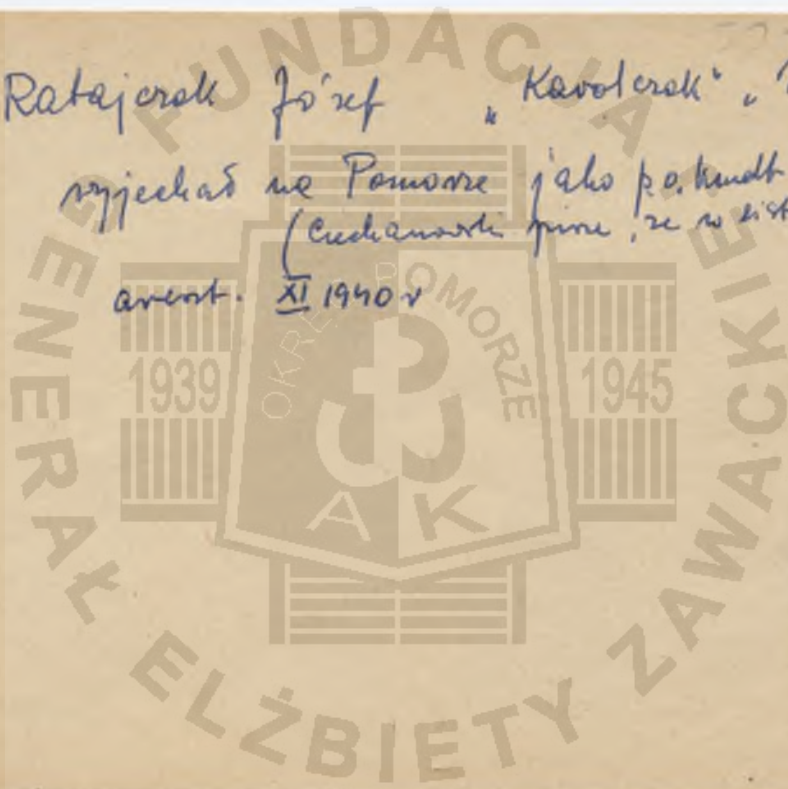
KO
4

208 Gliniska Wt (by Białobrzanie) S. 8

W 1939 r. członk. Rady Nauk Harc ZHP
i z-ca d-cy 15 pp. "Wielkopol"
itd.

52/91

+ Mjś Ratajerski Józef "Kawalerak" "Prawusi" 5
wyjechał na Pomorze jako p.o. kmdt 16 IV 40
(Czechosłowacki pini, ze w. listopadzie 39r)
awent. XI 1940 r

avertowania w Brodniey 1 w Toruniu ~~18 XI 40~~ 2 1940
KOP, Grom wald, ZWZ - caki Pomorze 6

avert. Kraj Kordziej Kielce 2
mieszka "Gromowa" Gromowa
18 XI 40
zob Drogadawa s 27, 29 - 31
w Toruniu Tycowa (melina Gromowa z
Grom wald)

Ratujacalowi o awertowani meldowali
Chyliniaki i Parkowka mimo to mi
puzer wsi powacy - awert. 24 XI 40 cemperti
Ciesielski 18 XI 40 - caki Grom wald

KOP Przybyla awert 3 VII 1940 Gromowa, Torunski
Grom wald Pomorze 2 Brodniey Drogadawa s 32
w R

Ratujarak w Chylinie

-487

został zamieszany o stanie terenu przez Chylin.
Kupa w lutym/marcu 1940 w łodzi.
wyjechał na Pomorze w połowie kwietnia 1940

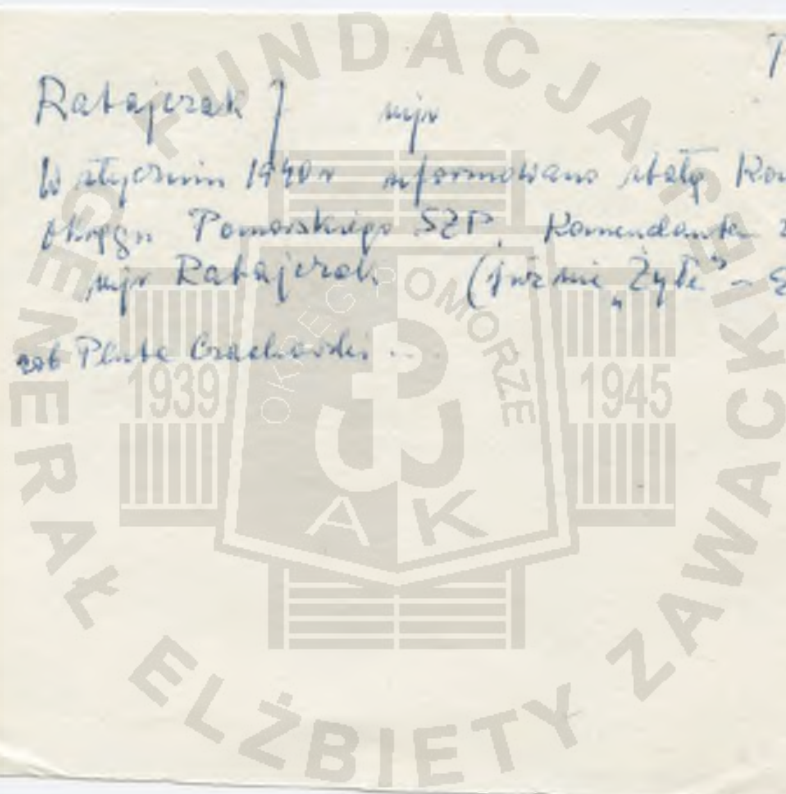
28m

Ratajczak J mjr

Pomorski 8

W styczniu 1940 r. informowano ostatek Komendy
Okręgu Pomorskiego SZP Komendantka zast. ostatek
mjr Ratajczak (Imię Żyła - SZ)

ostatek Plute Czechowicki

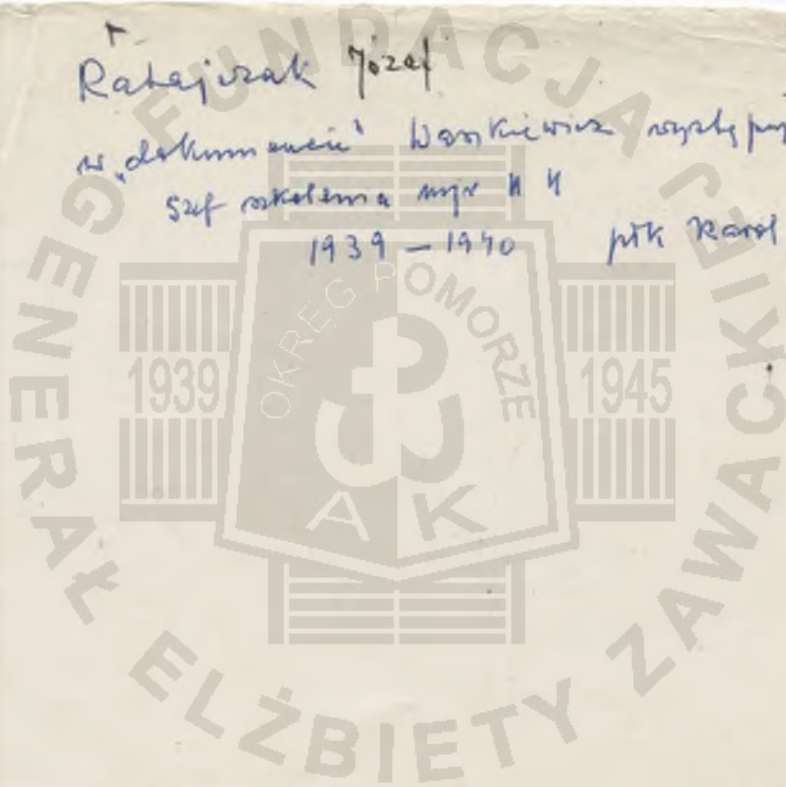
Ratajczak Józef

Torun
KO - 9

Wieloletni członek Komitetu Zawackiego
Szef sekcji w m. 4

1939 - 1940

ptk Rant

FUNDACJA

Pruszyński

KO-11

+ Kartajzerak Józef (Kardolerek) ur. 29.10.1897 r.
 + Pruszyński Władysław 18.12.1911-1944 działacz harcerski
 uczestnik Powstania Warszawskiego, oficer zawodowy,
 do 1949 r. w stopniu majora, pierwszy komendant
 Okręgu Pomorskiego ZHP. Artykuł z 24.11.1940 r.
 rozstrzelał w Warszawie i pochował w Katedrze
 koło Karłowca.

Ciesielska str. 174

FELZBIET ZAWI

KO 12
ZKZ 17K

Ratyczerk Józef mjr ps „Kardaszek”

Komendant drużyny ZWZ - Pomorze

zob. W. Kozłowski „Tucholec” cz. II s. 92

O.B.1

ps. "Englert" (N. IV)

13

Pomone
ZVZ

prawdopodobnie pseudonim mjr. J.
Ratajerski, pierwszego p.o. Komendanta
Obwodu Pomorskiego ZVZ.

A. Gromowski, "Generał", str. 107

K. Wost.

14

Jasiński Okręg ZWZ-AK - 45-

mjr. Józef Ratajczak, ps. „Karoluszek”
(Jony Ślanki, Polaka Galareca Śant. Wpł. Pax W-wa str. 110 k. II i III)

Pierwszym komendantem „Branika” był mjr. Józef Ratajczak. Wziął
w listopadzie 1940 r. w Warszawie, następnie kontynuował, egzystując
w ukrytej egzystacji w lasach koło Magdalenki.

KO

W-wa

15

ZWZ

Ratajczak Józef

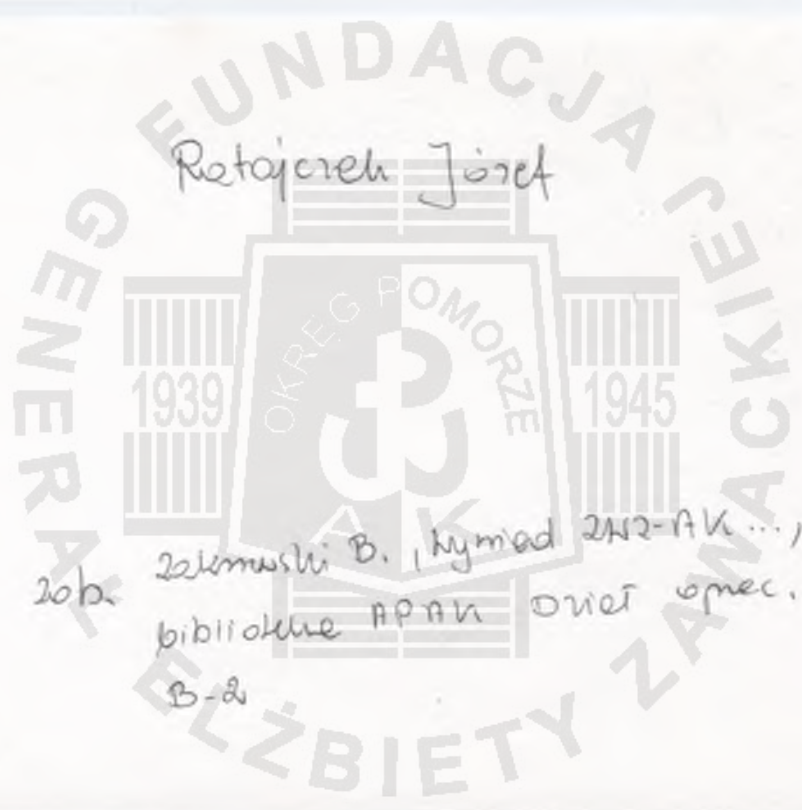
Lat 43, harcmistrz, major, pierwszy koman-
dant Okręgu Pomorskiego ZWZ, aresztowany
24 listopada 1940 r., rozstrzelany 24 maja
1942 r. w lasach w pobliżu Magdalenki k/War-
szawy.

Jankowski, Harcerstwo ... str.292

-16-

Retajerek József

zob. Zaleski B. (Kymad 242-AK...),
biblioteka APAN Ouef smec.
B-2

MMH

Bydgoszcz
ZWZ

Ratajczak J. (i.m.n.)

- major wojska polskiego.

Założył na Pomorzu Związek Walki Zbrojnej.

Zob. tom 23 - Stutthof, nr. 90, H. Szymanowicz

K.Woj.

B4000203
KO
242 AK/18

+ mjr Datajczak Józef, ps. „Kamol”,
„Kandczak”, „Krause”.

Pochodził z Poznania. Komendant Okręgu
Pomorze. Aresztowany jesienią 1940r. rozstrzelany.

Dr.: Daszkiewicz Higiniusz, Pamiątki wojna. Armia
Krajowa w Bydgoszczy, Kujawy i Pomorze nr 9
[1275] z 3 III 1993r.

kkp

Kataryczak Józef, mjr
ps. „Karolczak”, „Kordusze”

KO 18
242-AK

- wyprawy na Pomorze wraz z kpt. Józefem Chylińskim rozkazem płk Józefa Cerdowskiego na pocz. listopada 1939r.;
- mianowany na stanowisko szefa sztabu Okręgu Pomorskiego AK w l. 1939-1940;
- 24. 11. 1940r. aresztowany przez gestapo;
- rozstrzelany w maju 1941r.

zdob. art. Cichanowski W., Pomorski Okręg...
art. z prasy „Ruch Oporu na Pomorzu...”,
t. 1 s. 4

KO Polm
AK 30

mjr. RATAJCZAK JOZEF ps. "Jery"
Komendant Okr. Polkome do XI 1940r.

Źródło: Rel. F. Bendiga. Arch. Polm. AK, M-30
s. 3

A-29k.91

syn RATAJCZAK J.

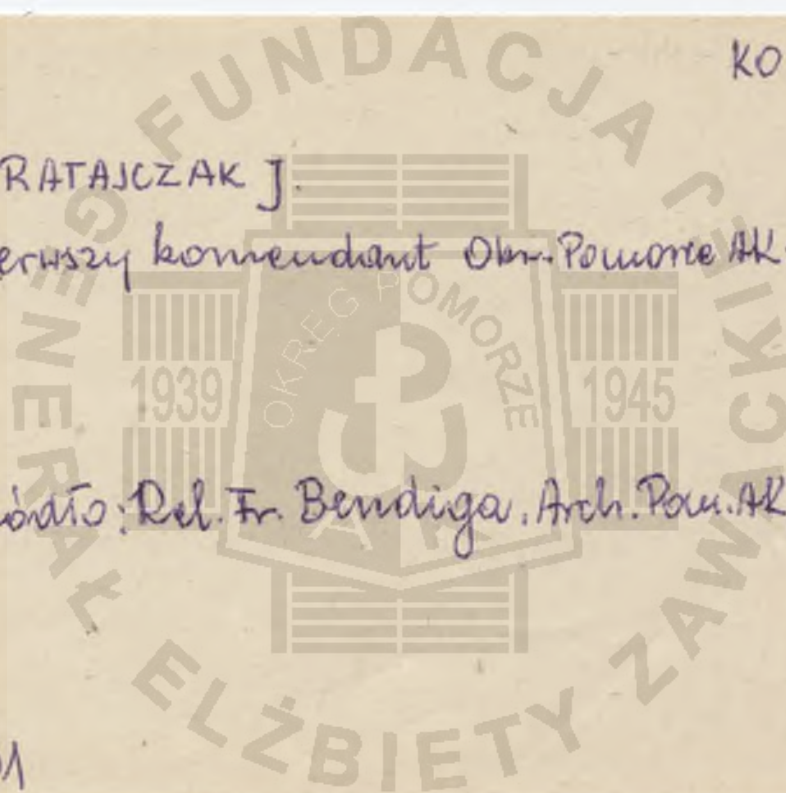
Pierwszy komendant Okr. Pomorski AK - do 8/40r.

Źródło: Rel. Fr. Bendiga, Arch. Pom. AK, M-30, s. 1

A.Zak.91

KO Pom
AK

21

KO AK

— 32

mjr Ratajczak Józef

Pierwszy kmrt okr. Pom. L WZ. z polecenia
Ratajczaka Józef Gross ps. „Stanisław” nawiązał
współpracę z KOP. Odbił on rozmowę z kmrtem
głównym KOP przez por. P. Piętkowskim, kmrtem
okr. Pom. KOP w Warszawie [w 1940 r.].

Źr.: A. Gąsiorowski, KOP [w:] Walka podziemna, ..., s. 281.

MG 84

myjca

Ratajczak

KO AK
ps. "Karolczak" 23

T.: Dejewski Alfred, Insp. Gmudziński, M-157, 1/2
1/2 III, 1/1.
14.6.1944

RATACZAK JÓZEF
ps. „KAROLCZAK”

KO
24

2ob. t. Paszkowska Anna - KO
K-166

8x1/94

FUNDACJA

KO

96

RATAJCZAK JOZEF
ps. "KAROLCZAK"

1939

1945

Lab. t. Gruss Jozef - KO,
M-24

8^{xii}/94

WZBIETY ZAWACKI

KO 37

RATAJCZAK JOZEF

«... melolunek pisma S. Roweckiego z 15. 04. 1940 r.: „Nadziei
16. IV myśliciele myś R[atajczak] jako po. Kmolta okr.
Pomorze. W Toruniu oprac. się o „Grunwald” [Związek
Podoficerów Rezerwy] i o stare dzieje...
Wskutek trudnych warunków okupacyjnych J. Ratajczak
nie mógł przebywać na Pomorzu i z Torunia przekierow.
się do Warszawy.”

AK na Pomorzu, s. 48

88 1/94

YORLUN
KO 28

RATAJCZAK JOZEF
ps. KAROLCZAK

Major Wojska Polskiego, Komendant ZHP,
zaprosił Józego Edmunda Pasakowskiego
wiosną 1940 r.

Teeka Pasakowskiego Józego Edmunda M-160,
relacja żony Anny Dydyńskiej-Pasakowskiej

1940 r.

Ratajczak Józef
- mjr, ps. "Karol", "Korolczak", "Kauré" Pamięć
Z 42
- 99
p.o. komendanta Olegu Pomorie ZWZ.
Z Warszawy do Torunia wyjechał 16. IV. 1940r.
Często bywał w Warszawie
Prensbomg 24. XI. 1940r. w Warszawie
Roxstrnelang 24. V. 1942r.
A. G. Nowowski, "Generał", str. 76, 77
107, 108, 110, 111

K. W. / V. 34.

KO AK

-30

mjr RATAJCZAK J.

KO AK

Drugi w kolejności Kmdt Okr. Pom. AK po
"Englercie".

Kolejnymi kmdtami Okr. byli: płk R.Ostrihansky,
ppłk J.Pałubicki.

A.Gasiorowski, ZSP-ZWZ-AK na Pomorzu. Stan badań i
postulaty badawcze, [w:] Walka podziemna..., s.99.

MGr 1994

31

mjr RATAJCZAK JÓZEF

KO ZWZ

Pierwszy kmdt Okr. Pom. ZWZ.

W lutym 1940r. wraz z Kmdt-em Okupacji Niemieckiej S. Roweckim przyjął w Warszawie meldunek Józefa Chylińskiego, pierwszego szefa Sztabu ZWZ Okr. Pom. przybyłego właśnie do Warszawy, o stanie organizacyjnym Okr. Pom. Przygotowywano wówczas wyjazd J. Ratajczaka na Pomorze. Wskutek trudnych warunków okupacyjnych nie mógł przebywać na Pomorzu i z Torunia przeniósł się do Warszawy..

Aresztowany w X-XI.1940r. w czasie pobytu pod Warszawą w wyniku zdrady swego łącznika Józefa Olszewskiego.

Zr.: B. Chrzanowski, Konspiracja rządu RP w regionie nadbałtyckim (1939-1945), [w:] Walka podziemna..., s. 129, 131.

MG 184

KO
-32-

RATAJCZAK JÓZEF
ps. "KAROLCZAK"

Myr.
Knielt, AK Pomocze, do Terenów
pomyślał w kwietniu 1940 r. Wkrótce
wrócił do W-ny.
Arentowemu w W-nie w listopadzie 1940
być może w następstwie rozpracowania
studenckiego "Roty" Kaubego i natrafienia
przez Gestapo na pentagonie organizacyjnym
i centralę ZSŻ i KOP w W-cie.

8/194 Jablowski, Gestapo, s. 43

Ratajczak Józef
mjr, ps. "Karolczak"

KO
Pomorze
ZWZ - 33

- Komendant Okręgu Pomorze. Aresztowany przez Niemców, (XI-1940r.) - rozstrzelany w murach getta w Krynawie

Met. z Konf., "Armię Krajową na Pomorzu", str. 12, 25
K. No. 1/94r. 26,

Ratajczak Józef

- mjr

Pomara

242

34

Pierwszy
Komendant Pomorskiego Okręgu

ZWZ.

Arentowany w XI. 1940 r. i nast. dniach
28/29. 05. 1942 r. w Magdeburgu.

B. Cierniewski, "Konspirowo..." str. 17, 12, 13, 18
K. Fort/VI. 94. 60.

KO AKM
35

mjr Ratajczak Józef ps. "Karolczak"

T. : Chrzanińska & Helena, Insp. Grudziądz,
K-58, I, 2p
MG 194

Patajczak Józef
(1897 - 1942), działacz harcerski,
oficer wojska Polskiego, komendant
Pomorskiego Okręgu Służby Wojskowej
Polski - Związku Walki Zbrojnej.
Aresztowany 24 list. 1940r., rozstrzelany
24 maja 1942r.

Pomorskie 436
Pomorskie

Łódźskiemu Pomorskiem 9 113, 114, 116, 164-167

J. K. - 1994

Tonuń 3 5
SZP-2112

Ratajczak Józef, mjr, ps. „Engler”, „Kard”,
„Kardczak”, „Krause”

dotyczy dostawek poruczeń do awanturze
mocy z 23 na 24. M. 1940.

Womowicki W., Olszy Pomoc Armii Krajowej. Od
„Gumoldu” do L/N-u, WPH, 1993, nr 4 (146),
s. 74

ML67 94

Tom 38

SZP-2112

Ratajczak Józef, myr, ps. „Engelst”, „Karol”,
„Kawiorak”, „Krawce”

10.10.1939. p. o. szefa sztabu SZP
p. o. Stefana Prochowskiego p. o. komendanta sztabu
pomocniczego, był wcześniej zaprzyniony do Tajnej Orga-
nizacji Konspiracyjnej i w okresie jenieckim w
Działowie, gdzie, po zniszczeniu w pot. przedsięwzięcia, przybył
do Warszawy.

Komorowski K., Olego Pomona Antoni Krajowej. Od „Gward-
1926/34” do WłN-u, WPH, 1993, nr 4 (146), s. 173

Tomáš 39
SZP-2LSZ

Kratijskí Jöret, mje, ps. "Engelst", "Karel",
"Kandcrak", "Krauze"

jako p.o. komandanta oddielu pomordwego 2LSZ
pyskyl 16. 4. 1940. z Wamary do Tomnia, jeho
kuzynnyjny lokal mejdowet nis u mientkaridu Pro-
mara Dallovstwego pny ul. Karjennej 30.

Komarovskij H., Odsy Pomone Armii Krajowej. Od
"Grunvaldu" do WLN-u, WPH, 1993, nr 4 (146), s. 74
ML56794

40 KO

RATAJCZAK JÓZEF
ps. „EMGLERT”, KAROLCZAK
mijt

G. Gorzki, Wstyd PPP ... , s. 306

Hx/1/15

Retajciok Józef

no
42

Informacji o amunicji i siłach

1939
cz. 1.

1945

roz. T. Sprzeczne S. Smryńskiego, wypisy
z opresowej str. 1-2

JMM-PL

a

Bydgoszcz
ZWI-AK
-44-

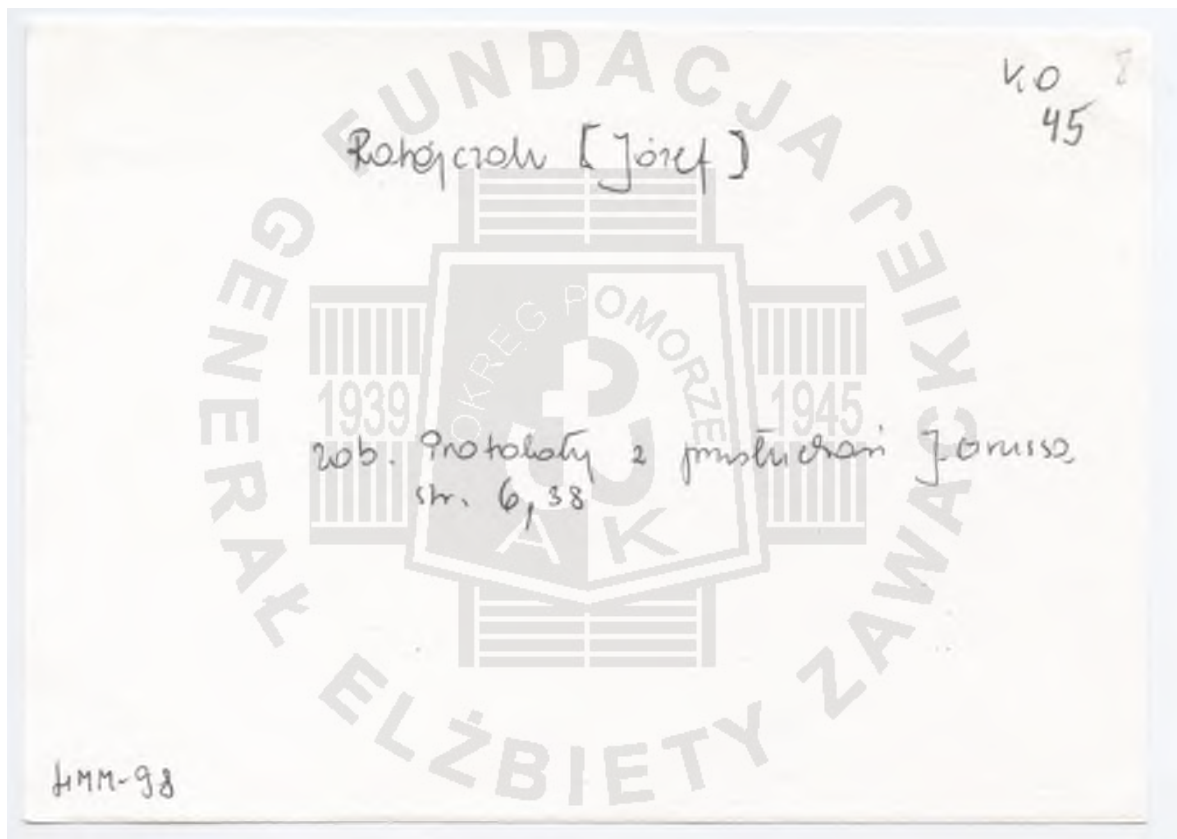
RATAJCZAK Józef

Pierwszy Komendant Okręgu Pomorskiego
ZWI organizacji wojennej

T: Kopeć Zofia, K-101, I/1/58.

TCH 98

mjr. hm. Ratajczak
Józef

LHP⁴⁸-

W sierpniu 1932r. był komendantem
Międzynarodowego Złotu Strażników Wodnych
w Garzynie k. Kościerzyny.

rel: Pomorski Benedykt t.os. M-646/1298
insp. Gdynia

1932. XI 193

mjr Józef Ratajczak ⁴⁷ ZWZ

Wniośnię 1940 r. przygotowaną
Kom. Gł. ZWZ wyjąz J. Rataj-
czaka na Pomorze, celem
objęcia obowiązków komendanta
drużyny pomorskiej ZWZ.

rel: Porozyciński Benedykt t. os. M-646
W. XI 199 1298 W. nap. Gdynia

Ratajczak Józef
mjr vel Krauze

13- K OZW 2-Ak

48

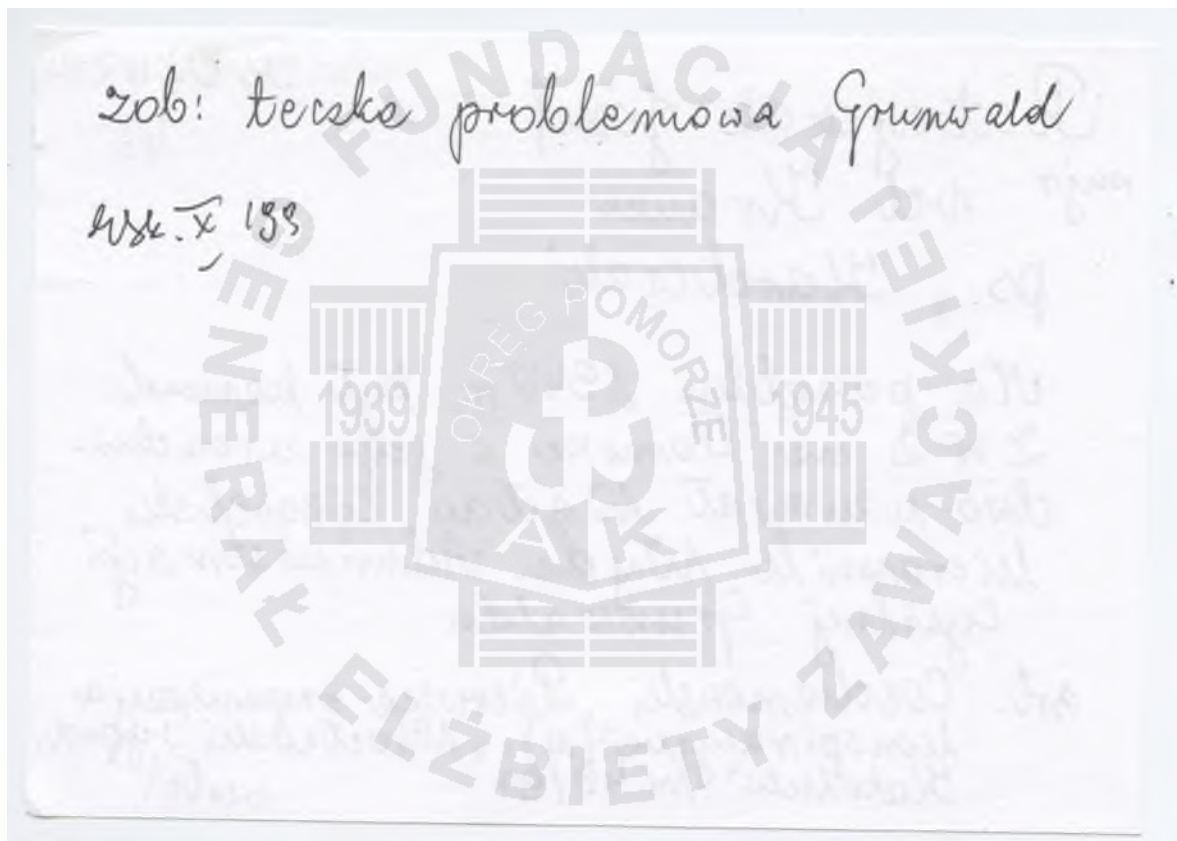
ps. "Karolczak"

Na posiedzeniu 1940 r. był komend.
ZwZ na Pomorze i jego zwierni-
ctwo wznawiał Władysław Ciesielski
hieronimik Władz. Administracji
Cywilnej Gdyni

art. Ciechanowski Pięćset organizacja
konspiracyjna (1937): "Wrocławski Związek
Katolicki" nr 46/37
verte!

zob: teczka problemowa Grunwald

Wsk. X 189

a) Pratajczak Józef

SKO 49
ZWZ

Ma melinie i punkcie kontaktowym przy ul. Kominichy 30/32 w Tomlinie spotykał się z Józefem Chylińskim - szefem Sztabu KO i swoim kuzynem Stefanem Kłosińskim; gospodarzami meliny byli Edward i Kuzimierz Kłosiński.

zob. J:K - 356/356 Jeziorska Klara
02.11 Bmp. Tomlin
ZK 1102

Ratajczak Józef, mjr

-28-

50

pierwszy komendant Okręgu Pomorskiego Związku
Walki Zbrojnej

zob. T. K.: 101/101 Pom. Głosec Zofia
s. 8

lvs X'03

+Pratyczał Gizef, ps. "Kard", "Kardziej"
"Krauze"

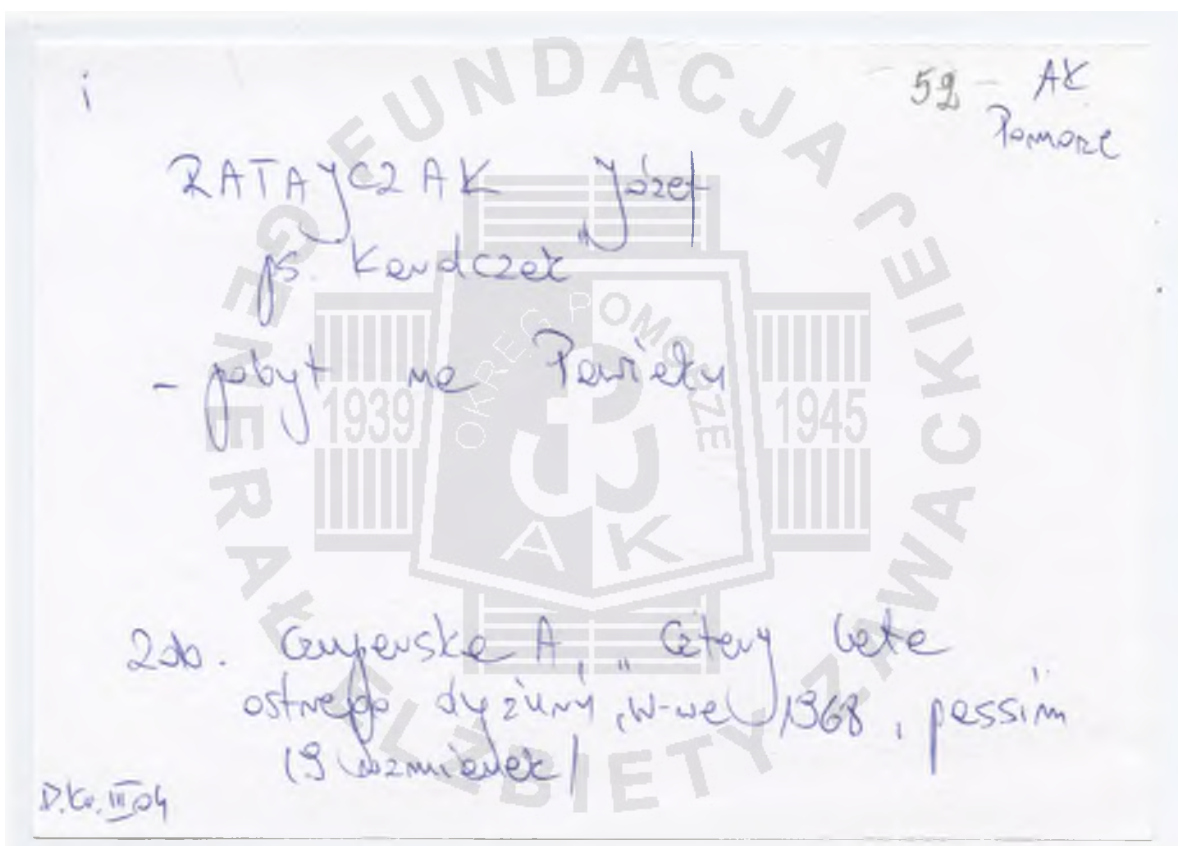
-51-20
TORUŃ

komendant ZWZ AK obwodu Pomorze,
aresztowany, osadzony: torturowany we Pawliku,
zamordowany w lesie Sokońskim, koba Magdalena
w nocy z 27 na 28 maja 1942.

zob. T. K. 348/348 Pom. Brygadowa Natalia

s. 4, 5, 6, 7, 18, 19, 28, 30, 34, 37, 41, 42

Peri X'03

i

59 - AK
Pomorski

KATAJAK Józef
ps. Kondczak

- Józef me Powiaty

2ob. Gajewska A, "Cetery lute
ostrepp dyżurni, W-wel 1968, pessim
(9 wzmierek)

D. Ko. 11/24

mjr Ratajczak Józef

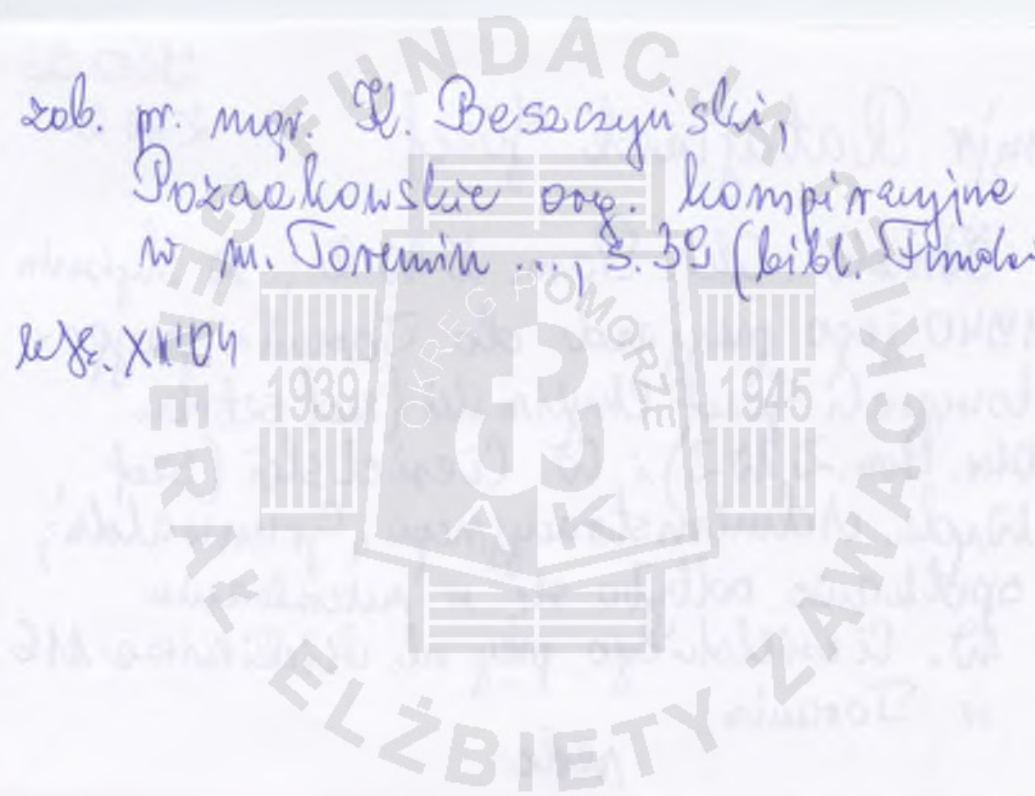
NO 53-
Z W 2

Smolt Okr. Pom. Z W 2; w styczniu
1940 jego przyjazd do Torunia przygo-
towowali Józef Chyliński (szef sekcji
Okr. Pom. Z W 2) i W. Ciesielski (szef
Wydz. Administracyjnego „Grunwaldu”;
spotkanie odbyło się w mieszkaniu
W. Ciesielskiego przy ul. Mickiewicza 116
w Toruniu.

verle

zob. pr. mgr. G. Beszczyński,
Pozachwowe org. kompirowane
w m. Torunia ... s. 39 (bibl. Pimolki)

leg. XII 104

+ Ratajczak Józef, mjr, vel Krauze,
ps. "Kardczak"

Jotain 54
KO

Komendant ZWZ ul Pomorze; 24 XI 1940 został
aresztowany; torturowany nie wydał nikogo;
w maju 1941 został rozstrzelany

Kob. Spisiczone Lofii Kopeć

s. IV/11; 24, 27; 64

lit VII/09

Ratajszak Józef
ps. "Kara", "Kardaszak" Tomuń
ŁOŚN 55

komendant Okręgu Polniskiego 2152

red. Wywiad i kontrwyw. AK, pod red.
Bukhake Władysława, W-ko 2008
S. 119 (art. Gosińskiego), bibl. FAPAK

Żankowski I'11

mjr Dątajzak Józef

SKO
ZWZ 56

↳ Spotkał się z nim J. Guss w mieszkaniu dr. Henryka Suporskiego przy ul. Nowogrodzkiej 31. Na spotkaniu J. Gussa umówił ppłk Franciszek Dątaj.

Także inf. na temat życia i działalności D. G.

zob. T. osob. Dątajowa W. B.: 348/348 Pom.
- "Notatki z działalności komp. AK...",
s. 2 (Imp. Bydź.)

RD. XV/12

Ratajczak Józef
"Kawot", "Kowalek", "Krowie"

Tomek 57
ZWZ-AK

Komendant obojgu powiatowego ZWZ-AK, przybył do
Torunia z Warszawy wiosną 1950r., przeprowadził w swoim
wy dot. scalenie ZWZ-AK; organizacji: "Gumwald". Odbierał
on one w mieście w Warszawie Głównego przy ul. Mi-
leskiego w Toruniu.

Po powrocie z placem cywilnym "Gumwald" utworzył
dwa pododdziały, w skład których wchodziły poszczególne
~~pododdziały~~ inspektoraty wojenne.

W+

Col. T. oob. Dygocowa ul. k. 358/358 Biał
"Noteci" z organizacją kamp. AK... "s. 14 (korp. Cyfry.)
1/10/13

+ Katakisak Józef
ps. "Karol"
vel Englert, Krause

KO Pom.
SN 2 58

zob. Chwamowski B., Andrzej Gosiorowski,
Wysztol Steyer, Polska Podziemna
we Pomorzu..., Gdańsk 2005,
s. 651, passim

rk. VI'15

Ratajczak
Józef

